

**FRİEDRİCH NİETZSCHE'DE NİHİLİZMİN
EPISTEMOLOJİK İZDÜŞÜMÜ**

Yeşim ÖDER

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Prof. Dr. M. Hanifi MACİT
2019
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

Yeşim ÖDER

**FRIEDRICH NIETZSCHE'DE NİHİLİZMİN EPİSTEMOLOJİK
İZDÜŞÜMÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. M. Hanifi MACİT**

ERZURUM-2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **“FRIEDRICH NIETZSCHE’DE NİHİLİZMİN EPİSTEMOLOJİK İZDÜŞÜMÜ”** adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporunun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

01.07.2019

Yeşim ÖDER

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6- (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7- (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

M.Hanifi Macit danışmanlığında, Yeşim Öder tarafından hazırlanan bu çalışma 01 / 07/ 2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. M.Hanifi Macit

İmza:.....

Jüri Üyesi :Dr. Öğr.Üyesi Kutsi Kahveci

İmza:.....

Jüri Üyesi :Dr. Öğr.Üyesi M.Ahmet Tüzen

İmza:.....

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
TEŞEKKÜR	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI METAFİZİK DÜŞÜNCENİN TEMELLERİ

1.2. BATI METAFİZİK DÜŞÜNCESİNİN SEYRİ	3
1.2.1. İlkçağ ve Oluş Problemi	4
1.2.2. Ortaçağ: Metafizik Bir İddia Olarak İnanç	7
1.2.3. Modern Dönem: Metafiziğin Özne üzerinden İnşası	9

İKİNCİ BÖLÜM

FRIEDRİCK NIETZSCHE’NİN FELSEFESİ DÜŞÜNCESİ

2.1. NIETZSCHE FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI	19
2.1.1 Tanrı’nın Ölümü, Nihilizm ve Decadence	19
2.1.2. Güç İstenci ve Ebedi Dönüş	24
2.1.2. Üst İnsan ve Trajik Olan.....	27
2.2. NIETZSCHE VE METAFİZİK DÜŞÜNCE	31
2.2.1. Nihilizm ve Yaşam	36
2.2.2. Yaşam Karşısında Hakiki Dünya Anlayışı.....	37
2.3. TRAJİK OLANIN TERSİNE ÇEVİRİLMESİ	39
2.4. NIETZSCHE FELSEFESİNİN ELEŞTİRİ ALANI	40
2.4.1. Nietzsche’nin Perspektivizmi	55

SONUÇ	60
KAYNAKÇA	63
ÖZGEÇMİŞ	68

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FRİEDRİCH NİETZSCHE'DE NİHİLİZMİN EPİSTEMOLOJİK İZDÜŞÜMÜ

Yeşim ÖDER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Hanifi MACİT

2019, 68 sayfa

Jüri: Prof. Dr. M. Hanifi MACİT

Dr. Öğr. Üyesi Kutsi KAHVECİ

Dr. Öğr. Üyesi M.Ahmet TÜZEN

Friedrich Nietzsche, her şeyin bir oluş içerisinde olduğunu dile getirerek, değişmeden aynı kalan varlık anlayışına karşı çıkmıştır. Batı metafiziğinin temelinde yer alan bu anlayış, bilgi açısından kesinlik arayan bu yüzden yaşamı reddeden bir yapı olduğu için Nietzsche'nin eleştirisinin temelinde yer alır. Gelenekselliğin dayatmış olduğu bilgi anlayışını eleştiren Nietzsche yalnızca yorumların olduğunu savunmuştur. Nietzsche Batı metafiziğin duyuluüstü bir dünya tasarımı yaptığı için zamanla değerlerin değersiz hale geldiğini savunur. Bu durumu nihilizm olarak ifade eden Nietzsche, değerlerin yeniden değerlendirilerek aşılması gerektiğini savunmuş batı metafiziğin sebep olduğu nihilizm ile hesaplaşmak istemiştir. Bu yüzden Nietzsche, felsefesinin tüm öğretilerini değerlerin yeniden değerlendirmesi üzerine kurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Metafizik, Nihilizm, Üst İnsan, Güç İstenci, Perspektivizm

ABSTRACT

MASTER THESIS

**EPISTEMOLOGICAL PROJECTION OF NIHILISM IN FRIEDRICH
NIETZCHE**

Yeşim ÖDER

Advisor: Prof. Dr. M. Hanifi MACİT

2019, 68 pages

Jury: Prof. Dr. M. Hanifi MACİT

Assist. Prof. Dr. Kutsi KAHVECİ

Assist. Prof. Dr. M.Ahmet TÜZEN

Nietzsche, expressing that everything is in formation, has opposed the same concept of being that remains unchanged. This understanding based on Western metaphysics is based on Nietzsche's criticism, because it is a structure that seeks certainty in terms of knowledge and therefore rejects life. Nietzsche, who criticised the understanding of knowledge imposed by traditionalism, argued that there were only interpretations. Nietzsche argues that values have become worthless over time because the Western metaphysics have designed a world of sensuousness. Nietzsche, who expressed this situation as nihilism, argued that values should be reevaluated and exceeded, and wanted to settle with nihilism caused by Western metaphysical tradition. Therefore, Nietzsche established all the teachings of his philosophy on the re-evaluation of values.

Keyword: Nietzsche, Metaphysics, Nihilism, Upper Man, Willing Power, Perspectivism

TEŞEKKÜR

Bu alıőmanın gerekleőtirilmesinde, bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren değerli danıőman hocam Prof. Dr. M. Hanifi MACİT'e, tezin okunmasında ve gerekli dözeltmelerin yapılmasında beni yönlendiren Dr. Öğr. Üyesi M. Ahmet TÜZEN'e ve Dr.Öğr. Üyesi Kutsi KAHVECİ'ye, tez yazma sürecimde desteklerini benden esirgemeyen her zaman yanımda olan Araç. Gör. Emine AYDOĞAN'na ve Araç. Gör. Alper İPLİKÇİ'ye teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Erzurum- 2019**Yeşim ÖDER**

GİRİŞ

Tan kızılığının adlı eserinin önsözünde “bu kitapta ‘yeraltı çalışanını’ bulacaksınız”¹ diyen Friedrich Nietzsche, çağının varlık, bilgi, ahlak, siyaset gibi alanlarına karşı çıkışları ve eleştirileriyle kendisi adına yaptığı en önemli tespit olmuştur. Friedrich Nietzsche’nin felsefesinde merkezi bir konuma sahip olan nihilizm de kendisinin üzerinde durduğu konulardan birisidir. Nihilizm , Latince *Nihil* kelimesinden gelmektedir. Kelime anlamı itibariyle hiçlik anlamına gelen Nihil, varlık bakımından hiçbir şeyi nitelemez, yalnızca varolmama durumunu ifade eder. Nihilizm ilk kez Friedrich Henrich Jacobi tarafından kullanılmıştır. Edebiyat alanında ise ilk olarak Ivan S. Turgenyev’in “*Babalar ve Oğullar*” adlı romanında, İlk Çağ Grek düşüncesinde ise Gorgias’ta karşımıza çıkmaktadır.²

Değerlerin yeniden gözden geçirilmesine neden olan ve yaklaşık iki bin yıllık bir sürecin geldiği son nokta olan “nihilizm” Nietzsche’ye göre yaşamın her alanını etkisi altına almıştır. Modern dünyanın yaşadığı bu süreci Nietzsche, kendisi için bir problem olarak belirlemiştir. Nihilizmin Tanrının ölümü ile açık hale geldiğini söyleyen Nietzsche, bundan sonra insanları yönlendirecek hiçbir değer olmayacağını, bunun ise korkunç bir şey olduğunu ifade eder.³ Nihilizm, aynı zamanda Batı düşünce tarihinin en temel olayıdır. Bu yüzden Nietzsche batı metafizik geleneğinin sebep olduğu nihilizm ile hesaplaşmak ister. Nietzsche’nin, Batı metafiziği eleştirisindeki asıl amacı varlıktan bilgiye kadar yanlış olan her ne varsa onu düzeltmek ve sebep olduğu krizi ele alarak bu duruma neden olan etkenleri ortaya koymaya çalışmaktır. Nietzsche’nin metafizik eleştirisinin temelinde yaşamın yanlış yorumlanması yer alır. Yaşam yanlış yorumlanmakla da kalmayıp bu yorumlar doğru olarak kabul edilmiştir. İşte Nietzsche’nin yapmak istediği de bu yanlış olan yorumları düzeltmeye çalışmaktır. Martin Heidegger’in ifadesiyle Platonculuğu tersine çevirmektir.

Nietzsche değerlerin temelinde yer alan yaşam ve oluşla birlikte krize neden olan değerleri eleştirmek gerektiğine vurgu yapar. Nietzsche felsefesinin asıl amacı da krizi aşmak ve değerleri yeniden değerlendirmektir. Yaşamının son senelerinde bilgi kuramı

¹ Friedrich Nietzsche, *Tan Kızılığı*, (Çev. Hüseyin Salihoğlu- Ümit Özdağ), İmge Kitapevi, Ankara 2001, 8.

² Hüseyin Aydın, *Nihilizmin Tarihçesi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı 1, 1986, 2.

³ Kasım Küçükalp, “Nietzsche’nin Nihilizmi Alt Etme Projesi”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Felsefe Topluluğu Dergisi*, Sayı: 1, Bursa 2002, 39.

ve doğruluk sorunsalıyla uğraşan Nietzsche'nin felsefesinin tüm öğretileri, kendi çağında yaşamakta ve geçerliliğini korumakta olan değerlerin yeniden değerlendirilerek yenilenmesi üzerine kurulmuştur.⁴

Bu çalışmamızda Nietzsche'nin eleştirdiği konuları, yanlış yorumları başta kendi eserleri olmak üzere konuyla alakalı diğer kaynaklardan hareketle iki bölümde açıklamaya çalışılmıştır. Tezin birinci bölümünde metafiziği genel hatlarıyla inceleyip, metafiziğin tarihsel seyrine de değinerek buna bağlı olarak oluşan metafizik anlayışlara ve eleştirilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise Nietzsche felsefesinden genel anlamda bahsederek var olan değerleri eleştirip yeniden değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu ise Nietzsche felsefesinde önemli bir yere sahip olan temel kavramlardan hareketle ve bu kavramların Nietzsche açısından önemine değinerek gerçekleşecektir. Nietzsche'nin, metafizik geleneğin nihilizmi ortaya çıkardığı düşüncesinden hareketle metafiziğe karşı eleştirel tavrı ortaya koyularak metafiziğin sebep olduğu etkenleri bilgi bağlamında ele alınıp, bilgi problemi için önemli bir kavram olan Nietzsche'nin perspektivizmine de değinilecektir.

⁴ Baha Tevfik, *Nietzsche Hayatı ve Eserleri*, (Çev. Münir Dedeoğlu), ÜBL Yayınları, İstanbul 2001, 22.

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI METAFİZİK DÜŞÜNCENİN TEMELLERİ

1.2. BATI METAFİZİK DÜŞÜNCESİNİN SEYRİ

“Metafizik” kavramı. Aristoteles’in ‘varlığın nedenlerinin ve temel ilkelerini’ konu alan kitaplarına, fizik ötesi anlamına gelen metafizik adı verilmiştir.”⁵ “Metafizik, Aristoteles’in ilk öğrencileri tarafından, Aristoteles’in onun kendisinin ‘ilk felsefe’ adını verdiği konu üzerine olan denemesinin içeriğine atıfta bulunmak üzere kullanılan deyimdi ve Rodoslu Andronikos tarafından bu denemenin başlığı olarak kullanılmıştır.”⁶ Metafizik kavramı ilk kullanımın etkisinde çok fazla kalmamış ve felsefe tarihi boyunca filozoflar tarafından farklı anlamlarda kullanılmıştır. Metafizik çoğunlukla olumlu anlamda kullanılmış ancak Aydınlanma döneminde David Hume ve Immanuel Kant tarafından eleştirilere maruz kalmış hatta Kant ile birlikte sınırlar çizilmiş, mantıkçı pozitivismle birlikte anlamca olumsuz bir yapı olarak ele alınmıştır.

Metafizik, şeylerin gerçek doğasını, var olanın anlamını, ilkelerini ve yapısını belirleyen bir felsefi disiplindir.⁷ Metafizik, var olana ilişkin bir araştırmadır: “Neyin var olduğu” sorusunun kendisinin temel sorusu olduğu metafizik, var olana ilişkin genel görüşü araştırırken, neyin gerçekten var olduğunu da vurgulamayı amaçlar. “Neyin gerçek olduğu” ya da “Neyin gerçekten var olduğu” anlamına da gelen “Neyin var olduğu” sorusunu cevaplamanın en önemli yolu, birlik ile çokluk veya görünüş ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi tam anlamıyla ifade edebilmekten geçer.⁸

Metafizik, felsefenin en temel disiplini. Bu demek değildir ki metafizik sadece felsefe ile sınırlıdır. Aynı zamanda bütün insanları ilgilendiren konuları da kapsar. Bu konular hayatı anlamlandırma arayışının merkezidir. Varlık, varoluş, Tanrı ve ruh ile ilgili konular metafiziğin konusu olmakla birlikte insanları bu konularla ilgili sorular sormaktan alıkoymadığı bir konudur. Bu sorulara verilen cevaplarda farklılıklar olmasına rağmen yine de birbirlerini destekler niteliktedir. Metafizik düşüncenin

⁵ Kadir Çücen, *Varlık Felsefesi*, Ezgi Kitapevi, Bursa 2009, 22.

⁶ William H. Wallsh, Bruce W. Willshire, “Metafizik Nedir?”, *Metafiziğe Giriş*, (Çev. Ve Der. Ahmet Cevizci), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2005, 2.

⁷ Cevizci, *Metafiziğe Giriş*, 1.

⁸ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1093.

temelini, episteme- sanı, gerçeklik-görünüş, akıl-duyu, hakikat-yaşam, ruh-beden, numen- fenomen gibi ikili ayrımlar oluşturur.⁹

1.2.1. İlkçağ ve Oluş Problemi

Varlığı ilk defa rasyonel bir şekilde değerlendirmeye çalışan doğa felsefecileri olan Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, Herakleitos, Ksenophanes, Parmenides, Zenon, Empedokles, Anaksagoras ve Demokritos gibi filozoflar ele aldıkları konuları ve ortaya koydukları görüşleri itibariyle Batı düşünce geleneğinin merkezinde yer almaktadırlar. Doğa filozofları, evrene ve doğaya bakışları ile her ne kadar sistemli olmasa da kendilerinden sonraki felsefelerin oluşumunda filozofların başvurduğu önemli kaynaklardan biri olmuşlardır.

Felsefe tarihinin Thales’le başlayıp daha sonraki dönemlerde de devam edecek olan doğayı ele alıp gerçeğin ne olduğu, neyin var olduğu, gerçekten var olanın ne olduğu ve var olanın değişim içerisinde olup olmadığı problemidir. Bu problemlere cevap aramaya çalışan ilk düşünür Thales’tir. O, gözle görünen bireysel varlıkların ve değişmelerin oluşturduğu karışıklığın, çokluğun gerisinde akılla anlaşılabilir, kalıcı ve sürekli bir gerçekliğin var olduğuna inanmış ve çokluğun kendisinden türediği, çeşitliliğin arkasındaki bu birliğin “su” olduğunu öne sürmüştür.¹⁰ Varlığın ardındaki gerçek Anaksimandros’la birlikte ne zaman ne de yer bakımından sınırı olmayıp sonsuz olan “aperion”-sınırsız- kavramıyla açıklanmıştır.¹¹ Anaksimenes, Anaksimandros gibi yaratılış tözünün uçsuz bucaksız ve tek olduğunu, ancak Anaksimandros’tan farklı olarak belirsiz değil, belirli olduğunu söyleyerek bunun aer ya da hava olduğunu öne sürmüştür.¹² Sayılardan hareketle elde ettikleri bilgileri genelleştirerek sayıları bütün varlığın ilkesi yapan Pythagoras¹³ sayıların, sınırsız ve kesin doğruluğuna aşkın ve duyulur dünyaya olan inancın belli başlı kaynağını oluşturduğuna inanmaktadır.¹⁴

Görünen dünyanın ardında başka bir dünyanın var olduğu ya da var olmadığı gerçekliğe yüklenen anlamla ilişkili bir problemidir. Değişmekte olanın gerçek olarak

⁹ Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2003, 8.

¹⁰ Ahmet Cevizci, *Felsefe tarihi*, Say Yayıncılık, İstanbul 2009, 39.

¹¹ Walter Kranz, *Antik Felsefe* (Çev. Suad Y. Baydur), Sosyal Yayınları, İstanbul 1994, 31.

¹² Kranz, *Antik Felsefe*, 35.

¹³ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011, 29.

¹⁴ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi-I* (Çev. Muammer Sencer) Say Yayınları, İstanbul 1994, 140.

kabul edilip edilmemesi aynı zamanda duyusal dünyanın gerçekliğini de belirleyecektir. Bu problemi ele alan ilk filozof Herakleitos ve Parmenidestir. Görüşleri itibariyle her iki filozof birbirlerinin zıttı düşüncelerine sahip olsalar da temelde değişme problemi üzerinde yoğunlaşmış, evrendeki değişme olgusu üzerinde durarak felsefi düşüncelerini gerçeklik anlayışına bağlı olarak dile getirmişlerdir.

Şeylerin temelinde sonsuz hareketin var olduğunu söyleyen Herakleitos, hareket olmadan varlığın hiçbir zaman ortaya çıkmayacağını söyler. Çünkü Herakleitos'un görüşlerinin temelinde yer alan "savaş bütün nesnelere babasıdır."¹⁵ Ona göre varlıkların doğuşu, birbirine zıt olan birbirini varlıkta tutan karşıt güçlerin çatışmasına bağlıdır.¹⁶ Oluşun ardında aynı kalan şey olan logos ise evrende hâkim olan yasadır. Her nesne sürekli bir değişim içinde olup varlık bir yandan yok olurken diğer yandan da var olmaktadır. Yani "sonsuz meydana geliş içinde sonsuz var oluş gizlidir."¹⁷

Her şeyin oluş olduğunu hakikatin ise değişenden ibaret olduğunu söyleyen Herakleitos' a karşı Parmenides, görünüş ile gerçeklik arasında ayırım yapmış ve asıl olanın değişmeyen sabit bir varlıktan ibaret olduğunu söylemiştir. Çokluğun bir yanılısamadan ibaret olduğunu söyleyen Parmenides, bunun karşısında 'bir olanın mutlak birliğini' savunur. Ona göre varlık birliği çokluk olarak göstererek yanılıtır ve 'bir'in kavranmasını engeller. Gerçekten varolanı ise düşünme kavratır. Böylelikle düşünme ile bilginin doğru yoluna girilir. Parmenides' ten sonra Zenon da duyular dünyasındaki varlıkların çokluğunun tek bir noktadan çoğaldığını bir adım öteye götürerek göstermeye çalışmıştır. Değişmeyen asıl gerçeklik olduğu konusunda Parmenidesle aynı fikirde olan Platon dünyanın tek bir kendilikten, yalnızca Varlık'tan değil de birçok şeyden, türlü türlü Platonik İdea ya da Formlardan meydana geldiğini söyleyerek Parmenides'ten ayrılır.¹⁸

Platon, neyin gerçekten var olduğu sorusuna gerçekliğin dış dünyada olmayıp dış dünyadaki şeylerin İdealarında olduğunu söyler. Duyularımızla algıladığımız duyusal dünyada mutlak kalıcı hiçbir şey olmayıp her şey değişken ve görelidir. Böyle bir dünya ise Platon'a göre gerçek değildir. Duyusal dünya yalnızca görünüşlerden

¹⁵ Kranz, *Antik Felsefe*, 58.

¹⁶ Cevizci, *Felsefe Tarihi*, 47.

¹⁷ Kranz, *Antik Felsefe*, 58.

¹⁸ Richard Popkin, "*Metafiziğin Kısa Tarihi*", *Metafiziğe Giriş*, (çev. ve der. Ahmet Cevizci), Paradigma Yayınları, İstanbul 2005, 132.

meydana gelen bir dünyadır. Gerçekten var olan şeyler ise idealar olup bu idealar düşünce ve akıl yoluyla kavradığımız kendilerine özgü bir dünyada var olurlar. İdealar dünyası görünüşler dünyasının sebebi olmakla birlikte görünüş dünyası da idealar dünyasının kopyasıdır. Platon idealardan meydana gelen akılla anlaşılabilir dünya ile duyusal dünya arasındaki ilişkiyi *Parmenides* adlı diyaloguyla *Timaeos* adlı diyalogunda açıklamıştır:

“Bir idea, bu dünyadaki duyusal şeylerden her biri ondan bir parçaya sahip olacak şekilde, parçaları olan bir şey değildir. İdea bölünemez bir varlıktır. Yine, duyusal şeyler İdealardan bu şekilde pay alıyor olsaydılar, idealar aktüel dünyada şeylerin parçaları olarak var olacak ve dolayısıyla bu dünyaya içkin olan varlıklar haline geleceklerdi. Oysa onlar bu dünyaya aşkın olup, ayrı bir İdealar dünyasında var olurlar.”¹⁹

Platon bir taraftan görünüşler dünyasına bir açıklama getirmeye çalışırken, diğer taraftan da akledilir olan İdeal gerçekliği ön plana çıkararak metafizik teorisini ortaya koymuş²⁰, değişmeyenle değişen dünya arasındaki sınırı ise Demiurgos adını verdiği Tanrı ile aşmayı hedeflemiştir. İnsanın hem gerçek dünyaya hem de görünen dünyaya ait olduğunu söyleyen Platon, insan ruhunun ise idealara özlem duyduğunu dile getirmiştir. Platon’un metafizik teorisinin ulaştığı bu sonuç “Platonculuk” adı verilen öte dünyacı bir fikre yol açmıştır.²¹ Duyular ile algılanan duyu dünyasını küçümsemiş, akılla algılanan İdealar dünyasının ise önemine vurgu yapmıştır.

Platon’un idealar ve fenomenler arasındaki ayrımı reddeden Aristoteles için idealar, tek tek nesnelerin özü, varoluşlarının nedeni olup fenomenler dünyasındaki her şey form kazanmış maddedir. Maddede gerçek varlık olan öz, bir şey yapabilme gücünü de içinde taşır. “Oluş dediğimiz şey burada salt olabirliğin form yüzünden gerçekliğe geçmesi olayıdır.”²² Gerçek dünya Platon’un sözünü ettiği gözle görülemez İdealar dünyası olmayıp, bunun yerine gerçek dünya, gereği gibi idrak edildiği zaman hem değişmeye elverişli olan maddeyi hem de maddenin ulaşmaya çalıştığı kalıcı ve sürekli hale tekabül eden formu içerdiği görülebilen doğal dünyadır.²³ Her şey saf form haline

¹⁹ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1262.

²⁰ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 136.

²¹ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 137.

²² Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011, 74.

²³ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 149.

ulaşana kadar değişim ve gelişim süreci de devam edecektir. Ulaşılması istenilen asıl amaç ise ereksel bir neden olarak kabul edilmesi gereken “hareket etmeyen hareket ettirici” dir. - İlk muharrik-

Platonculuğun Batı düşüncesindeki en etkin biçimlerinden olan Yeni Platonculuğun kurucusu Plotinos, Platon’un duyuları aşan gerçeklik tanımına en yetkin halini vererek ‘Bir’i her şeyin bizatihi kendisinden çıktığı bir ilke olarak değerlendirir. “Bir, herhangi geliş işlevliği olmaksızın kendini ortaya koyabilir. Çünkü o hiçbir yerde değildir, hiçbir yer o değildir.”²⁴ Bir’den aşama aşama çıktığını söyleyen Plotinos, bunların akıl, ruh ve cisim olduğunu, cismin her şeyin kaynağı olan ‘bir’ den uzak olmasına rağmen yine de Bir’in izini taşıdığını söyler. Cisimlerin biçimi onlardaki gerçek varlığı gösterirken, maddeleri, onlarda eksiklikleridir. Formlar onların varlığı iken maddeleri ise yokluklarıdır. Cisimsel âlem kararsız, varlıkla yokluk arasında bocalayan bir âlemdir.²⁵

1.2.2. Ortaçağ: Metafizik Bir İddia Olarak İnanç

Ortaçağ felsefesi din temelli bir felsefe olup, tutum olarak Hıristiyanlığı koruyan, ilişki içinde olduğu farklı gelenekleri ve birçok kaynağı Hıristiyanlaştıran bir özelliktedir. Genelde akıl ve inanç sorunu etrafında şekillenen Ortaçağ felsefesinin kendisine konu edindiği temel konulardan biri Tanrı’nın varlığına ilişkin kanıtlamalarıdır.²⁶ Ortaçağ bu özelliği itibariyle de İlkçağ felsefesinden ayrılışını gözler önüne serer. Bu ayrılık Ortaçağ felsefesinin dine ya da dini dogmaya bağlı bir felsefe olmasından kaynaklanmaktadır. Ortaçağın dünya görüşünde, bilim ve felsefe alanında, bir çözüme kavuşturulacak problemlerin çözümü de dâhil olmak üzere her şey teoloji tarafından belirlenmiştir.²⁷ İlkçağda yer almayan yoktan var etme, yaratma gibi kavramlar dünyanın oluşumuna yönelik düşünceleri derinden etkilemiş, Antik çağ filozoflarının ‘Doğa nedir?’, ‘Evrenin ana maddesi nedir?’ soruları, ‘ Varlık nedir?’ sorusuna dönüşerek ortaçağ düşüncesi, varlığı bir bütün olarak kavrama çabasına

²⁴ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi-I*, (Çev. Muammer Sencer), Say Yayınları, İstanbul 1994, 415.

²⁵ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi* (Çev. H.Vehbi Eralp) Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2005, 129.

²⁶ Betül Çotuksöken ve Saffet Babür, *Ortaçağda Felsefe*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, 29.

²⁷ Cevizci, *Felsefe Tarihi*, 177.

girmiştir.²⁸ Bu kavramanın temelinde ise ‘Tanrı’ vardır. Ortaçağ düşüncesinde bilginin de konusu ‘Tanrı’dır.

Dönemine ve kendisinden sonraki dönemlere de katkısı olan Aziz Augustinus, bütün varlıkların varoluşlarını Tanrıya borçlu olduğunu söyler. Augustinus Tanrıya bilgidен hareketle ulaşmıştır. Yani “sonlu, sınırlı ve değişen, yalnızca duyuşsal varlıkları bilmeye muktedir olan insan varlıklarının kendilerini her bakımdan aşan, değişmez ezeli-ebedi hakikatleri nasıl bilebildikleri” sorusu Augustinus’u Tanrıya götürmüştür.²⁹ Tam olarak bilmek, değişmeyen bir objeyi düşünerek kavramaktır. Bu asıl bilgidir. Asıl bilgiler sürekli, zorunlu ve değişmeyen öze ilişkin bilgilerdir. Asıl bilginin konusu Tanrı, her şeyin üstündedir.³⁰

Hem ontolojik hem de epistemolojik bakımdan önemli olan özellikle Ortaçağ felsefesi söz konusu olduğunda önemini daha da arttıran tümeller tartışması bu döneme damgasını vuran bir diğer olaydır. Değişmeyen hakikatler olarak dogmaların gerçekliğine ilişkin bir tartışma olduğu içinde hayati bir öneme sahiptir. Anselmus, Roscelinus ve Petrus Abelardus gibi filozoflar tarafından hakikat tümel olarak ele alınmıştır.

Kavram realizmi olarak da ifade edilen tümellerin insan zihninden bağımsız olarak var olduğu görüşü Anselmus tarafından savunulmuştur. Bu görüşün karşısında ise Roscelinus’un savunduğu Nominalizm yer alır. Roscelinus tümellerin en son gerçeklikler olmayıp yalnızca isimler olduğunu savunmuştur. Bu iki zıt görüşün ortasında yer alan Abelardus ise tümellerin insan zihninin oluşturduğu kavramlar olup bu yüzden de nesnel değil de zihinsel bir varoluşları olduğunu savunmuştur. Aquinalı Thomas ise tümellerin varlıklarda ve bu varlıkların özleri olarak var olduğunu söyler. Tümeller konusunda nominalist bakış açısı benimseyen Ockhamlı William’a göre tümeller, bireysel nesnelere ve nesne öbeklerinin yerini tutan terim ya da işaretlerden başka hiçbir şey değildir. Tümellerin nesnel bir varoluşa sahip oldukları düşünülemez, çünkü gerçekten var olan şeyler, yalnızca bireylerdir. Bütün bu görüşler kilise ve değerleri üzerinde çatlamalara sebep olmuştur.

²⁸ Cevizci, *Felsefe Tarihi*, 37.

²⁹ Weber, *Felsefe Tarihi*, 196.

³⁰ Çotuksöken ve Babür, *Ortaçağda Felsefe*, 74.

1.2.3. Modern Dönem: Metafiziğin Özne üzerinden İnşası

On yedinci yüzyıla metafizik sistemleriyle başlayan modern dönem, kısmen eski teorilere bağlı olarak oluşmuştur. On altıncı ve on yedinci yüzyıllar boyunca okullarda kabul edilmiş ve öğretilmiş metafizik sistemin uygun ya da kabul edilebilir olmadığı farkına varılmaya başlanmıştır.³¹ Elde edilen veriler dünyanın amaçsal nedenlerle değil de matematiksel yasalarla açıklanacağını göstermiştir. Bu yüzden dünyayı anlamının yeni bir yolunu, eski “Gerçeklik nedir?” sorusuna cevap verecek yeni bir metafizik anlayışını talep etmektedir.³²

Modern dönemde ilk olarak karşımıza çıkan Rene Descartes’in ortaya koyduğu Kartezyen sistem, özellikle Platon’un ve Augustinus’un sistemlerinden bileşenler içeren modern zamanların ilk büyük metafizik teorisidir.³³ Descartes kendisinden kuşku duyulamayacağı bir hareket noktası arayışına girer. Bu arayışı ise “Cogito argümanı”yla ortaya koyar. Bu ise her şeyden önce Descartes’ta felsefenin benlikten ya da modern öznenen yola çıktığı; epistemolojinin ontoloji karşısında öncelik kazandığının göstergesidir.³⁴ Daha sonra solipsizmden kurtaracak bir Tanrı’ya ihtiyaç duyar.

Descartes var olan her şeyin tözün bir özelliği olabileceğinden Tanrı, madde ve zihnin birer töz olabileceğini ancak gerçek tözün Tanrı olduğunu söyler. Çünkü Tanrı yaratılmamış tözdür. Geriye ise iki töz kalır ki bunlar yaratılmış töz olarak ruh ve maddedir.³⁵ Bu iki töz birbirine indirgenemez ve her biri ayrı özellikte olup tözsel düalizm olarak karşımıza çıkar.

Modern dönemin en ünlü metafizikçisi, Johann Gottlieb Fichte’nin öznel idealizmini, her şeyi kucaklayan bir nesnel ya da mutlak idealizm teorisi yönünde geliştiren Georg Wilhelm Friedrich Hegel’dir. Hegel’e göre mutlak gerçeklik, dünya tarihi boyunca bir evrim süreci içerisinde olan mutlak veya nesnel zihin yoluyla anlaşılabilir.³⁶ Hegel de Tanrı olarak anlamlandırılan “geist”in diyalektik değişim süreci önemlidir. Bu diyalektik süreçte tez antitezi oluştururken yabancılaşmayı ortaya çıkarır ki bu da sentezi oluşturacak yeniden tez arayışına sebep olur. Bütün bu süreçler

³¹ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 160.

³² Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 161

³³ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 163.

³⁴ Cevizci, *Felsefe Tarihi*, 488.

³⁵ R. Descartes, *Metafizik Düşünceler*, (Çev. M. Karasan), MEB. Yayınları, İstanbul 1962, 92.

³⁶ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 212.

mutlak tinin (Tanrı) maddi dünyayı oluşturup tekrardan tine dönüşünün çabasıdır. Bu süreç diyalektik yapıda olup, bu “diyalektik sürecin son noktası, zihnin kendisini nihai gerçeklik diye bildiği noktadır; onun kendisine yabancı ve düşman olduğunu düşündüğü her şeyin gerçekte kendisinin bir parçası olduğunu görmeye başladığı noktadır.”³⁷ Bu mutlak bilgi olup aynı zamanda mutlak özgürlük halidir. Hegel bu özgürlüğün devletle nesnellik kazanacağını söyler. Tarihsel değişimin yasalarını kavrayıp bu yasaların aynı zamanda bizim aklımızın yasaları olduğunu da kavramaktadır. Bu gerçek olan rasyonel, rasyonel olanın gerçek olmasıdır.³⁸

Hegel tarafından üst düzeye taşınan metafiziğin ortaya çıkışı, güvenilirliği gibi birçok ilişkisi bakımından ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle deneyimden bağımsız bilgileri eleştirinin hedefi yapan David Hume ile aklın Immanuel Kant’ı dogmatik uykusundan uyandırmasıyla metafiziğe karşı eleştiri daha da açık bir şekilde dile getirilmiştir. Hume ve Kant ortaya koymuş oldukları teorilerle metafiziksel akıl yürütmenin doğasını inceleyerek metafizikçilerin gerçekliğin hakiki doğasını neden keşfedemediklerini ve hiçbir zaman da keşfedemeyeceklerini öne sürmüşlerdir.³⁹ Özellikle Descartes ve Baruch Spinoza gibi rasyonalist filozofların akla gereğinden fazla alan açması Hume’un metafiziğe karşı tavır almasının sebebidir. Çünkü Hume’ a göre varlık düşünebilen değil gözlemlenebilendir.

David Hume objeleri ideler ve olguya ait şeyler olarak ikiye ayırır. İdelere geometri, cebir ve aritmetiğin önermeleri yoluyla bunların kesinliğini vurgular.⁴⁰ İdeler zihne ait olup izlenimlerin kopyasıdır. Zihin bunlar üzerinde çok az egemenliğe sahiptir. Ancak olgulara ait şeyler aynı kesinliği vermez. Deney ve duyuya dayanmamasına rağmen, dayanıyormuş gibi kesinliğinden şüphe etmediğimiz olaylarla karşı karşıya kaldığımızı söyleyen Hume’a göre olguya ait bütün akıl yürütmeler sebep sonuç ilişkisi üzerine kuruludur.⁴¹ Alışkanlıklarımızın ve akıl yürütmelerimizin duyularımızın ötesinde nedensellik bağı kurduğunu söyleyen Hume, bizim ister dış ister iç duyularımızla daha önce duymamış olduğumuz bir şeyi düşünmemizin imkânsız

³⁷ Byran Magee, *Büyük Filozoflar*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, 203.

³⁸ Magee, *Büyük Filozoflar*, 204.

³⁹ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 225-226.

⁴⁰ David Hume, *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*, (Çev. Selmin Evrim), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1945, 35.

⁴¹ Hume, *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*, 37.

olduğunu söylemiştir.⁴² Bu yüzden metafizikçilerin, “töz”, “madde”, “zihin” gibi benzeri temel kavramlar deneysel açıdan anlamsızdır, çünkü bu kavramlar duyu deneyiminden türememiş olmakla birlikte matematiksel kavramlarda değildir.⁴³

Aydınlanma filozofu olarak Kant, felsefesini Eleştiri öncesi dönem olarak doğa bilimlerinin yer aldığı ve Eleştiri dönemi metafiziğin yer aldığı dönem olarak ikiye ayırmıştır. Duyu ile düşünme bilgisi arasında ayırım yapan Kant’a göre bir tarafta duyulara verilmiş fenomenler dünyası, diğer tarafta akılla ulaşılabilen kendinde şeyler- ideler- numenler dünyası vardır. Bu ayırım ile Kant kendi eleştiri felsefesini başlatmıştır. İnsan aklının neyi bilip neyi bilemeyeceğini göstermeye çalışan Kant Hume’dan sonra en kapsamlı metafizik eleştirisini gerçekleştirmiştir.

Kant “Salt Aklın Eleştirisinde” ve “Gelecekte Bir Bilim Olarak Prolegomena” adlı eserlerinde bilginin sınırlarını ve bilimsel metafizik bilginin imkânı konularını ele alarak aklın sınırlarını ve metafiziği eleştirmiştir. Kant kendisinden önce ki düşünürlerin genel olarak yüzeysel bir biçimde ele alındığını bununla ise bir sonuca varılamayacağını söyler. Bu yüzden bu alana ilişkin bilginin doğruluğunu ve kaynağını sorgulamanın önemini fark edip bilginin sınırlarını belirlemeye çalışmıştır.

“İnsan aklı, bilgilerinin bir çeşidinde, sormaktan kaçınmadığı sorular yüzünden tedirgin olmak gibi, garip bir alın yazısına sahiptir; gerçi bu sorular aklın kendi yapısından çıkar, ama bunlara akıl yanıt veremez; çünkü bu soruların yanıtlanmaları insan aklının her türlü gücünü aşar.”⁴⁴ Kant’ a göre insanın sorgulamak zorunda olduğu şey bilimsel bilgi alanı olarak gördüğü metafiziktir. Kant’ın sorguladığı şey metafiziğin varlığı olmayıp, metafizik hakkındaki bilgiler ile aklın bu bilgileri ortaya koymasındaki görevidir. İnsanın sormaktan alıkoyamadığı metafizik sorular herkeste olduğu ve genel olarak kabul edilen bilgiler üzerine inşa edildiği için bireysel değil ortak bir yapıdadır. Bu ise aklın sınırlarının bilinmezliğinden kaynaklıdır. Çünkü akıl anlama yetimizi konu edinirken, anlama yetisi ise bilgimizin formları olarak zaman ve mekân süzgecinden geçen dünyayı konu edinir. Bu diyalektiğin bir sonucu olarak anlama yetisi kavramının dışına çıkmasıyla doğruluğundan şüphe duyulmayan bir yanılsama (illusion) ortaya

⁴² Hume, *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*, 93.

⁴³ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 226.

⁴⁴ Nejat Bozkurt, *Kant*, Say Yayınları, İstanbul 2008, 59.

çıkarmıştır.⁴⁵ Bu yüzden ki Kant'ın temel problemi bilginin sınırları ve hakikati elde etmek olmuştur.

Metafiziğin olanağını sorgulayan Kant'a göre deneyimin konusu olmayan kavramlarda vardır. "Ruh" "Tanrı" ve "özgürlük" gibi kavramlarda deneyimden sağlanan malzeme bulunmaz. Kant bunları ideler olarak ifade eder. İdelere deneyle ilgisi olmadığı için deneyle doğrulanamaz ve çürütülemez. Akıl, ideleri anlama yetisinin sınırlarını aşarak deney alanına uygulamaya çalıştığında aşkın bir şekilde kullanılmış olur. Akıl bir tarafta deneyleri diğer tarafta ise deney ötesinde bulunan idelere ilişkin bilgide bulunur ve akıl burada antinomilere düşer. Bu antinomiler Kant'ın spekülasyon kozmolojide bulunduğu çatışmalar; onun "Saf Aklın Eleştirisi" adlı eserinin Transendental Diyalektik bölümünde, rasyonel bir metafiziğin dört tezi olarak ortaya konan, her biri ayrı ayrı doğru görünmekle birlikte, her ikisi birden doğru olamayan iki ilke arasındaki çelişkilerdir. Kant antinomilerin tezleriyle antitezleri arasındaki karşıtlığı diyalektik bir karşıtlık diye tanımlamıştır.⁴⁶ Bunu yapmasındaki asıl amaç aklın diyalektiğini göstermektir.

Kant matematik ve saf doğa biliminin *sentetik a priori* yargılara bağlı olduğunu metafiziğin ise bir bilim olacaksa *sentetik a priori* yargılarla olması gerektiğini söyler. Aklın diyalektiği sorunu temelinde, Kant hem geleneksel metafiziğe yönelik eleştirisini hem de bilgi-kuramsal metafiziğini oluşturmuştur. Teorik akıl eleştirisi bakımından geleneksel metafiziği bir bilgi alanı olarak reddederken bilgi-kuramsal metafiziği ile geleneksel metafiziğin ana sorunları olan Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük kavramlarına pratik akıl eleştirisi bağlamında yeni bir içerik kazandırmaya çalışmıştır. Metafiziği ahlakın bir şartı olarak gören Kant'a göre, aklın insanı böyle bir dünyaya ait olarak tasarlamaya zorladığı ve duyularında bize bir görüngeler dünyasından başka bir şey sunmadıkları için en yüksek iyi idealini ortaya çıkaracak ve kendisiyle temellendirme yapabileceğimiz Tanrı ve sonsuz yaşamı varsaymak zorundayız.⁴⁷ Ahlak yasalarının olabilirliğini metafiziğe bağlayan Kant bilim olarak imkânsızlığını gösterdiği metafiziğe böylelikle ahlak alanında yer açmıştır.

⁴⁵ Heinz Heimsoeth, *Kant'ın Felsefesi*, (Çev. Takiyettin Mengüşoğlu), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2016, 99.

⁴⁶ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 115.

⁴⁷ Immanuel Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, (Çev. Aziz Yardımlı) İdea Yayınevi, İstanbul 1997, 367.

Hume gibi Kant da metafiziği eleştirmiş ancak tamamen reddetmemiştir. İnsan aklının doğası gereği metafiziğin olduğunu söyleyen Kant'a göre doğa olduğu sürece de devam edecektir. Bu meseleler pratik alanla ilgili olduğu için de metafiziğe ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılması gereken şey ise aklın kendi doğasının sorularını cevaplamaya çalışırken deneyimin sınırlarını aşan ilkeleri kullanmamalıdır. Bu ilkeler deneyimden gelecek hiçbir şeyle temellendirilemediği gibi akıl bu ilkelerle iş göremeye çalıştığında ne haklı olduğunu ne de yanlış olduğunu ispatlayamaz. Metafizik bu hataya düştüğü için sonu gelmez çekişmelerin kavga alanı olur.⁴⁸ Bu çekişmeler ise aklın bilgi konusundaki sınırlarına dikkat etmek ve metafiziğin bu sınırlarını aşmasına engel olmaktadır.

Kant'ın düşüncelerini kendi felsefesine temel almış filozoflardan olan Schopenhauer, kendini gerçek bir Kantçı olarak tanımlar. Schopenhauer açısından İrade Olarak Dünya azda olsa Kant'ın numenal dünyasına benzemekte olup farklılıkları da vardır. Schopenhauer için dünya iki başlık altında incelenebilir. Tasarım ve istenç olarak istenci, amaçsız olarak nitelendiren Schopenhauer, bu kavramı daha iyi anlamlandırabilmek için öncelikle tasarım dünyasının kurallarını anlamak gerektiğini savunur. Tasarım dünyası, dünyanın bilinebilir ve kural konabilecek yönüne işaret eder. Bu dünyanın işleyişi nedensellik yasasına tabi olup ve sadece Schopenhauer'un Kant'tan aldığı şekliyle saf görü formları olan uzay ve zaman ile anlaşılabilir. Ancak tasarım olarak dünya, hakikati anlamamanın anahtarını vermekten oldukça uzaktır. Schopenhauer' a göre bu yalnızca görünüştür ve görünüşün altında yatan bir kendinde şey olmak zorundadır. İstenç yaşama istenci olarak anlaşılan istenç, var olan herşeyi anlamamanın özünü verir. Yani görüp görebileceğimiz herşey, istencin kendini nesneleştirmiş halinden başka bir şey değildir. Schopenhauer'ı diğer filozoflardan farklı kılan kısımda tam olarak bu noktadadır. *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya* adlı eserinin 4.bölümünde Schopenhauer yaşama istencinin yadsınması gerektiğini savunur. Çünkü, istenç nedensel yasalara bağlı hareket etmez ve insanın istemesinde sonu gelmez. Schopenhauer için bu olumluysen, hazzın doğası olumsuzdur. Dolayısıyla başarılı bir şekilde sonuçlanan bir isteme eyleminde bile, hazzın olumsuz doğası yüzünden mutluluk kısa süreli olacak ve yeni bir isteme edimine geçilecektir. Nihayetinde, bu isteği gerçekleştirmenin sıkıntılı süreci yeniden başlamış olacaktır. İnsan yaşamının acılarla ve bu acıların bitimsizliğiyle dolu olduğunu düşünen Schopenhauer, bu

⁴⁸ Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 13.

sebepten dolayı, insanın içsel özünden, kendinde şeyden yani istençten tiksinişmesi gerektiğini söylemiştir. Yaşama istenci yadsınmalı ve haz getirecek olan tüm eylemler elinin tersiyle itilmelidir.⁴⁹ Schopenhauer ile Nietzsche'yi birbirine benzer kılan en önemli nokta ise istenç kavramını felsefelerinin merkezlerine almış olmalarıdır. Ancak istenç kavramını temellendirilişleri bakımından birbirinden farklılık gösterirler. Nietzsche'nin istenç ile kullandığı güç kavramı Schopenhauer'a göre ikincil konumdadır. Çünkü Schopenhauer' a göre güç kavramı tasarım dünyasına aittir ve hareketin kaynağının güç olduğunu iddia etmek kendinde şey olan istencin geri plana atılmasına ve kendinde-şey olan istencin geri plana atılmasına ve bilginin sınırlı olan bir alandan türetilmesine yol açmaktadır.

Genel olarak baktığımızda Antik-yunan düşüncesi varlık-oluş problemi açısından ele alırken modernite, algı ve dış dünyanın gerçekliği problemi açısından meseleyi ele almaktadır. Antik-Yunan düşüncesi açısından deneysel dünyanın varlığı değişim nedeniyle problemlili hale gelmiştir. Bu problemlili hal özellikle Platon'la birlikte duyular üstü idealar dünyasının kendisine işaret ederken gerçeklik ezeli ve ebedi olarak değişime kapalı olan varlıklara işaret etmektedir. Moderniteyle birlikte ise, özellikle zihnin doğrudan algıladığı şeylerin nesnelere kendileri olmalarından ziyade ideleri olduğu düşüncesi ve bu idelerle nesnelere arasındaki ilişkinin problemlili hale gelmesi görüş-geçeklik probleminin algı ile nesne ilişkisi bağlamında ele alınmasına neden olmuştur. Bu açıdan görüş, insan zihnine bağlı olan ve deneysel dünyanın algılarının toplamına işaret ederken gerçeklikte bu algıların temsil ettiği deneysel dünyaya işaret etmektedir. Diğer yandan bu dünyanın gerçekliğini ortaya çıkaran unsur onun ezeli ve ebedi olarak değişmez olması değil ancak matematiksel olarak ifade edilebilen evrensel yasalılığa sahip olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında gerçeklik kavramının bağımsız ve değişmez varoluştan ziyade değişmez yasalarla belirlenmiş olanı ifade edecek şekilde bir alan daralmasına uğradığı görünür. Kant'ın görüş ile kendinde-şey arasında yaptığı ayrımı tıpkı Antik Yunan düşüncesinde olduğu gibi görüşün deneysel dünyanın kendisine işaret eden bir kavrama dönüşmesine neden olur. Çünkü bir yandan deney bütün koşulları özünde apriori olarak bulurken diğer yandan deneysel dünyanın öz nitelikleri olarak uzam ve zamanda kökenlerini yine özünde apriori olarak bulurlar. Burada asıl olan husus, modern filozofların deneysel dünyanın gerçekliğine delil olarak

⁴⁹ Arthur Schopenhauer, *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*, (Çev. Levent Özşar) Bursa 2009, 210.

sundukları matematiksel olarak ifade edilebilen yasalılığın kaynağının öznel olmasıdır. Geometri ile ölçülebilen uzamsallık, aritmetik ile ölçülen zamansallık ve şeylerin birbirine bağlı olduğu fiziksel yasaların temeli olan nedensellik şeylerin kendilerine ait değil ancak öznenin kurduğu görünüşlere aittir. Kant içinde görünüş dünyası artık her ne kadar deneysel dünyanın algısından ziyade bu dünyanın kendisine işaret etsede gerçektir. Diğer yandan gerçekliğin bağımsız varoluş anlamını göz önüne alarak Kant'ın görünüş kendinde şey ayırımına geldiğimizde Kant için asıl var olanın kendindeşey olduğu sonucuna ulaşırız. Çünkü deneysel dünyanın gerçekliği ile açıklanan durum, bu dünya varoluş koşullarını öznedede bulmasından dolayı bağımsız olamayacağı için ancak fizikselliğe ve evrensel yasalara sahip olmaya işaret edebilir. Mutlak gerçeklik ise Kant açısından ancak kendinde şeyin niteliği olabilir.

Nietzsche'nin metafizik kavramsallaştırması açısından bakıldığında, bütün bir metafizik geleneğinin, rasyonel bir varlık ve hakikat ideali doğrultusunda oluştuğu ve oluş düşüncesini ortadan kaldırmak veya en iyi ihtimalle oluşu varlığın hizmetine sokmak suretiyle gerçekliğin çarpıtılmasında birbirine eklenen felsefelerden oluştuğu söylenebilir. Nietzsche'ye göre, nihayetinde nihilizmle sonuçlanan metafizik geleneğe ait düşünme biçimi nihilistik karakterini, ideal dünya-gerçek dünya, form-madde, öte dünya-bu dünya, özne-nesne, numen-fenomen ve olgu-değer gibi ikilikler yoluyla varlık lehine oluşun değer yitimine uğratılmasından alır. En yetkin formuna ise nihilizmin ortaya çıktığı modern dönemde ulaşır. Bu açıdan bakıldığında, Platonculuk, Platonculuğun değişik bir formu olan Hıristiyanlık, Kartezyen rasyonalizm, Kant'ın eleştirel felsefesi, Pozitivizm ve Schopenhauer'un irade felsefesi Batı metafizik geleneğinin, insanlığı nihilizme taşıyan değişik formları ifade eder.⁵⁰ Nietzsche felsefesi değerlendirildiğinde Nietzsche'yi direkt olarak Grek geleneğiyle uyumlu bir felsefe veya geleneksel felsefe anlayışına karşı, felsefeyi irrasyonel bir alana sürükleyen bir yaklaşım şeklinde değerlendirmeler olmuştur. Bütün bu değerlendirmelere baktığımızda Nietzsche, özne-nesne, akıl-dış dünya yada olgu-değer ayırımı yapmamış, mutlak, statik halden yaşamın dinamik özüne, oluşa bir vurgu yapmış bir yaşam filozofudur.

Nietzsche'nin varlık karşısında, bir oyun olarak düşündüğü oluşa yapmış olduğu vurgunun bir sonucu olarak ortaya çıkan perspektifsel ve plüralist hakikat anlayışının,

⁵⁰ Kasım Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu; Heidegger ve Derrida*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2008, 83.

Nietzsche'nin metafizik karşıtı konumunu açığa çıkarmanın yanısıra özellikle Heidegger, Deleuze, Foucault ve Derrida başta olmak üzere kendisinden sonraki felsefelerle yön verme noktasında ciddi bir belirleyiciliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Nietzsche felsefe tarihinde bulunduğu yer itibarıyla geçmişte gezinmiş, kendi çağının hastalıklarını değerlendirmiş ve geleceği de aydınlatmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

FRIEDRICK NIETZSCHE’NİN FELSEFESİ DÜŞÜNCESİ

Hem bir ozan hem de bir düşünür olarak değerlendirebileceğimiz Nietzsche, kendisinden önceki felsefeye bakış açısı, çağını ve sonrasını etkilemesiyle birçok düşünürün de ilham kaynağı olmuştur. Sanata, bilime ilgisi olduğu kadar müziğe de ilgisi olan bir filozoftur. Yaşamını üç döneme ayırdığımızda birinci dönem Nietzsche ilk yazılarını yazdığı Arthur Schopenhauer ve Richard Wagner’in etkisinde olduğu dönemdir. 1858-1864 yılları arasında birçok şiir yazmıştır. 1864’te lise diplomasını alan Nietzsche, Bonn üniversitesinde hem İlahiyat Fakültesinde hem de Filoloji Fakültesinde eğitime başlar. 1865’ te Leipzig’e yerleşerek filoloji eğitimi almaya karar verir. Daha sonra filoloji cemiyetinde konferans veren Nietzsche’nin ilgisi felsefeye yönelmektedir. 1868’ de Wagner ile tanışır ve üzerinde büyük bir etkiye sahip olur.⁵¹ “1871’de ilk yapıtı “ *Müziğin Ruhundan Tragedya’nın Doğumu* ” nun temelinde yer alan Sokrates, tragedya ile ilgili dersler verir” ve bunu Wagner’e armağan eder.⁵² Daha sonra *Eğitim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine* beş konferans veren Nietzsche, bu konferansta Almanya’daki lise ve üniversitelerin zihniyetini, Aydınlanma anlayışının kötü sonuçları olarak değerlendirdiği uzmanlaşmayı, gazeteciliği ve modern sanayi toplumunu eleştirmiştir. 1873-1874 yılları arasında, *Zamana Aykırı Mülahazalar* adı altında toplanan dört kitap yayımlar. İkinci döneminde ise ciddi anlamda hasta olan Nietzsche, 1878’de sağlık problemlerinden dolayı Basel Üniversitesi’ndeki görevini bırakır. 1878-1879 da *İnsanca, Pek İnsanca*’nın birinci bölümünü daha sonra ikinci bölümü olan *Gezgin ve Gölgesi*’ni yayımlar. 1881-1882 yılları arasında *Tan Kızıllığı*’nı, ve *Şen Bilim*’i yayımlar. Son döneminde önemli bir eseri olan Böyle *Buyurdu Zerdüşt*’ü yazmaya başlamıştır. Bu eserinde aforizmalara ağırlık vermiştir. Daha sonra ki eserlerini *-İyinin ve Kötünün Ötesinde, Ahlakın Soykütüğü, Wagner Olayı, Deccal, Nietzsche Wagner’e Karşı-* sırasıyla yayımlar. *Güç İstenci* 1901’de *Ecce Homo* ise 1908 yılında yayımlanmıştır. ⁵³ Eserleri ile felsefe dünyasında önemli bir etki bırakan Nietzsche, kendisinden sonraki filozoflar için de önemli bir kaynak olmuştur.

⁵¹ Friedrich Nietzsche, *Gelecekteki Felsefe*, (Çev: Emel Tan), Yönelim Yayıncılık, Ankara, 8.

⁵² Pearson and Large, *The Nietzsche Reader*, Blackwell Publishing, Malden 2006, 23.

⁵³ Jean Granier, Nietzsche, (Çev. Işık Ergüden), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2005, 14-15.

Eserlerinde özellikle üzerinde yoğunlaştığı kavramlar Güç istenci, Tanrının ölümü, Nihilizm, Üst insan ve Bengi dönüş olmuştur.

Fikirlerini bazen çok teknik bir şekilde dile getirmiş olsa da Nietzsche batı uygarlığını, modernliği, modern çağı anlamak ve onların sorunlarını doğru kavramak adına büyük bir isimdir. Eserlerinde bir kriz olarak ifade ettiği nihilizmin temelinde yer alan Batı felsefe geleneğini ele alarak bu krizin sebeplerini, tarihini ve üstesinden gelinmesine yönelik görüşlerini dile getiren en önemli düşünürlerden biridir.

Nietzsche'ye göre felsefe Sokrates ve Platon ile esas doğrultusundan ayrılarak salt bilgi temelli bir anlayış ortaya konulmuştur. Bu anlayışla birlikte insan yaşamla olan bağlantısını kopararak, kendisine yabancılaşmış ve kendini terk edilmiş olarak bulmuştur. Décadence problemi olarak ifade edebileceğimiz bu durum Nietzsche'nin ahlak, din, felsefe, sanat ve siyaset alanlarında yapmaya çalıştığı “yeniden değerlendirme” gayretinin esas amacıdır.⁵⁴ Değerleri yeniden değerlendirme işlemi ise oldukça kapsamlı ve zorlu bir süreçtir.

Nietzsche Batı metafiziğin tarihini oluşturan asıl sebepleri, tarih içerisindeki farklı tezahürleri ve etkilediği alanlarıyla birlikte ele almaya çalışır. Bu yüzden Nietzsche felsefesinde, Batı metafiziğinin sorunlarına yönelmiş ve sürekli örtülmeye çalışılan gerçek doğasını açığa çıkartma gayreti içerisinde olmuştur.

Nietzsche'ye göre Parmenides' in değişimin mantıksal olarak imkânsız olduğu fikrini temel alarak değişimi reddettiği anlayışı Batı felsefe geleneğinin temelinde yer alır.⁵⁵ Platon bu bakış açısıyla yani değişmeyen temele alarak bu dünyayı “görünüş” olarak ifade ederek değersiz bir duruma getirmiştir. Asıl olan değişmeyen olarak düşünülmüş ve böylece idealar olarak adlandırılmıştır. Nietzsche'ye göre bu anlayış felsefe tarihinde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayıştan hareketle episteme ve duyularla elde edilen sanı olarak ikiye ayrılmış ve bilginin idealar dışında mümkün olmayacağı gösterilmiştir. İki ayrı dünya tasarımı, bu anlayışa bağlı olarak oluşturulan bütün değerler, yaşamı yok ederek ortaya çıkan anlayışlar ve bunların eleştirisi Nietzsche felsefesinin temelini oluşturur. Nietzsche'ye göre karşı çıkılması gereken bir yapı olması sebebiyle bu yapının ortaya koyduğu bütün değerlerin de

⁵⁴ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000, 12.

⁵⁵ Gunnar Skirbekk, *Felsefe Tarihi*, (Çev. Emrah Akbaş- Şule Mutlu), Kesit Yayınları, İstanbul 2006, 30.

yeniden değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Zaten Nietzsche'nin felsefesinde ki amaç bu yeniden değerlendirmeyi gerçekleştirebilmektir. Bu yüzden, bilgi, varlık, sanat, tarih, ahlak ve felsefe kavramlarının da yeniden ele alınması gerektiğini savunur.⁵⁶

Doğaüstü olana dair her yorumu reddeden Nietzsche'ye göre, bu dünyanın görünür-sahte- olarak daha çok kendi gerçekliğini oluşturur. Başka türde bir gerçeklik kesinlikle kanıtlanamaz bir şeydir.⁵⁷

Nietzsche'nin yaşadığı çağın bütün değerlerine toptan karşı çıkışının ve eleştirilerinin anlaşılması adına felsefesinin yapıtaşı olan kavramlarına bakmak gerekir. Bu kavramlardan bazıları; Tanrı'nın ölümü, nihilizm, *décadence*, güç istemi, ebedi dönüş ve üst insandır.

2.1. NIETZSCHE FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

2.1.1 Tanrı'nın Ölümü, Nihilizm ve Decadence

Nietzsche'nin düşünsel yapısını anlamada kritik bir ifade olan “Tanrı öldü” sözü, aynı zamanda felsefesinin merkezinde yer alır. Nietzsche'nin felsefesinde bu söz bütün değerlerin kaynağı olarak ele alınan temelin artık yok olduğunun göstergesidir. Nietzsche “*Şen Bilim*” de Tanrının ölümünden haberdar eden delinin konuşmasında kullandığı metaforlarla, Tanrının ölümü ile ortaya çıkan yükleri ve bu yüklerin ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlatmak istemiştir. Delinin elindeki feneri yere atıp “erken geldim... “henüz zamanım gelmedi” şeklinde konuşması Tanrının ölümünün, ne yaptığından habersiz olan insanların eliyle gerçekleşmiş olduğunu gösterir:

“Kaçık adam- Öğle öncesi aydınlığında bir fener yakan, Pazar yerinde koşarken durmadan “Tanrıyı arıyorum!” “Tanrıyı arıyorum!” diye bağırarak kaçık adamı duymadınız mı? Oradakilerin çoğu tanrıya inanmayanlar olduğu için onun böyle davranmasını büyük bir kahkahanın patlamasına yol açtı, onu kışkırttılar. “Ne, yolunu mu şaşırılmış?” diye biri sordu. Bir başkası “Ne yolunu mu kaybetmiş?” “Yolculuğa mı çıkmış?” onlar birbirine böyle bağırarak güldüler. Kaçık adam onların arasına sıçrayıp bakışlarıyla onları delip geçerek “Tanrı nerede?” diye sorar, “şunu da söyleyeceğim, onu biz öldürdük- sizlerle ben! Onun katiliyiz hepimiz. Ama bunu nasıl yaptık? Denizi kim içebilir? Nereye gidiyor şimdi dünya, biz nereye gidiyoruz? Sürekli boş yere, geriye, öne, yana, bütün yönlerle atılıp durmuyor muyuz? Tanrıyı gömen mezar kazıcılarının yaygarasından başka ses

⁵⁶ Kranz, *Antik Felsefe*, 83.

⁵⁷ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, 23.

duyuyor muyuz? Tanrısal çürümeden- Tanrının çürümesinden başka koku duyuyor muyuz? Tanrı da çürüdü. Tanrı öldü! Tanrı ölü! Onu öldüren de biziz!”⁵⁸

Bu değerlendirme ile Nietzsche “bizi yaşamda tutan ağırlığı kaybettiğini”⁵⁹ dile getirmektedir. Nietzsche Tanrının ölümüyle birlikte insanları neler beklediğini ve yeryüzünde ne tür değişiklikler olabileceği konusunda bir bilgisi olduğunu insanların ise bu durumu idrak edemediğini iddia eder. Sekülerleşen dünya ve dogmatik gelenek ile hesaplaşıyor gibi görünmesine rağmen bundan öteye gidilmemiştir. Bir yanda yoksulların, hastaların, zayıfların, zihinsel becerilerden yoksun olanların korunduğu, diğer yanda güçlülerin, zenginlerin, kibirlilerin, merhametsizce saldıranların engellendiği bir dünya vardır. Bu gibi güçlü ile zayıf, iyi ile kötü görülen dünya ayrımı ve ahlakı bunun üzerine kuran bir kilise algısından uzaklaşmamıştır. Oysa Aydınlanmanın saldırısı kilise dogmalarına, gericiğine yönelik olmasına rağmen asıl olan hiçbir şeye dokunulmamış, aksine Aydınlanma Kilisenin değerlerini yeniden ele alarak daha uzun sürmesi için şeklini değiştirmiştir.⁶⁰

Tanrı, insanlığın yaradanı, siyasi kurumların güvencesi, ahlakın yaptırımcısı, dünyanın anlamıydı. Bu işlevlerinin tümü Tanrı'nın ölümüyle zarar görmüştür. Tanrının ölümünden önce kurulmuş ne kadar kurum varsa onun yok oluşundan sonra da varlığını devam ettirmiştir. İktidar, Mantık, Fizik, Ahlak, Dünya, İnsan, Şeyler gibi bu kurumlar güç bir şekilde yoluna devam etmişlerdir. Ancak bu kurumların Tanrı yerine geçirilecek başka bir noktaya ihtiyacı vardır ve bu Nietzsche'ye göre “akıl”dır.⁶¹ Nietzsche'ye göre eskinin cansız ahlakının etkisi giderek kaybolmuş ve yerini üst insanın çağına ait olan canlı, şen bir ahlak almıştır. Bu geçiş aşamasında ise bir boşluk oluşmuştur. Bu boşluk Tanrının ölümü ile iç içe olan nihilizmdir. Tanrının ölümü ile ortaya çıkan krizi, yeni bir insanlık, kültür ve ahlak anlayışlarını bir araya getirmek için nihilizm fırsat olarak değerlendirebilir.

“Nihilizm genel olarak Tanrı'nın varoluşunu, ruhun ölümsüzlüğünü, aklın otoritesini, değerlerin nesnellliğini, tarihin mutlu sonunu yadsıma türünden bir reddiyeye ek olarak, bir de umutsuzluk ve düş kırıklığı duygusu, genel bir psikolojik ve felsefi hal olarak ise her tür ahlaki, dini, siyasi ve toplumsal değerden yoksun olma, varlık/yokluk,

⁵⁸ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, Asa Kitapevi, Bursa 2003, 130.

⁵⁹ Karl Jaspers, *Nietzsche*, (Çev. Murat Batmankaya), Alkım Yayınevi, İstanbul 2008, 383.

⁶⁰ Fernando Savater, *Nietzsche'nin İdeası* (Çev. Saliha Nilüfer), İletişim Yayınları, İstanbul 2008, 69.

⁶¹ Savater, *Nietzsche'nin İdeası* 60.

gerçeklik/gerçek dışılık, doğru/yanlış, bilgi/kanaat türünden tüm ayrımları yadsıma durumu ve tavrını ifade eder.”⁶² Nihilizm Nietzsche’de ise “en yüksek değerlerin kendi kendini değersizleştirilmesi” şeklinde tanımlanır. Nihilizmi direkt olarak değerlerle ilişkilendiren Nietzsche, “Nihilizmin anlamı nedir?” sorusu en üst değerlerin değersizleşmesidir. Hedef yok: “Niçin” e bir yanıt verilmiş değil” şeklinde açıklar.⁶³

Artık insanları yönlendirecek hiçbir değer olmayacağını belirten Nietzsche, nihilizmin ne anlama geldiğini de açıklar.⁶⁴ Nietzsche’ye göre nihilizm belirli bir zamanda ortaya çıkmadığı için tarihsel bir akım olarak görülmelidir. Yani tam olarak Nietzsche’nin ifade ettiği nihilizm, binlerce yıl süren Hıristiyanlığın yanlış algılanması sonucu ortaya çıkan boşluktur. Nietzsche’ye göre nihilizm hiççilik şeklinde ifade edilebilecek basit bir kavram değildir. Nihilizmle asıl anlatmak istediği yani vurguladığı şey Hıristiyanlık ve Aydınlanma temelli değerlerin dışına çıkarak, yeni değerler ortaya koyabilmektir.⁶⁵ Nietzsche’ de nihilizmin aktif ve pasif olmak üzere iki şekli vardır:

Aktif nihilizm, ruhun gücünün artması olarak ortaya çıkarken, pasif nihilizm aksine gücün azalması, kılık değiştirmesi ve nötrleşmesi olarak kendini gösterir.

“Nihilizm gücün işareti olabilir: Ruh o kadar büyümelidir ki, önceki hedefler yetersiz olsun (genel olarak varlığın durumları ile ilgili sınırlamayı ifade eden, bir inanç gelişen, büyüyen, güç kazanan şartlar altında otoriteye itaat için). Veyahut kendisine verimli bir şekilde, bir hedefi bir neden, bir inanç koymak için gücün yokluğunun bir işareti. Nihilizm, yok etmenin şiddetli bir kuvvet olarak –aktif nihilizm olarak, izafi gücünün en yüksek noktasına ulaşır. Onun zıddı öyle uzun uzadıya saldırmayan, bezgin nihilizmdir; onun en meşhur şekli Budizm; pasif bir nihilizm, zayıflığın bir işareti. Önceki hedefler ve değerler yetersiz olduğu ve öyle uzun uzadıya inanılmadığı için ruhun gücü tükenmiş, bitmiş olabilir, ta ki değerler ve hedeflerin sentezi ortadan kalkar ve ferdi değerler birbirleriyle savaşır: bölünüp dağılma – ve yeniden canlanan, şifa veren, sakinleştiren, uyuşturan her şey değişik sahte kıyafetler altında, dini veya ahlaki veya siyasi veya estetik vb. olarak ortaya çıkar.”⁶⁶

Nihilizmi tamamıyla olumsuz bir değerlendirme olarak görmeyen Nietzsche, ruhun gücündeki yükselme olarak ‘aktif nihilizm’ ve ruhun gücünün azalması olarak ‘pasif nihilizm’ şeklinde ikiye ayırmıştır. Biri değerlerin aşılmasını ifade ederken ki- bu

⁶² Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2013, 1162.

⁶³ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci* (Çev. Sedat Umran), Birey Yayıncılık, İstanbul 2002, 23.

⁶⁴ Eric Heller, *The Importance of Nietzsche*, The University of Chicago Press, Chicago and London 1988, 6.

⁶⁵ Keith Ansel-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, (Çev. Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998, 59.

⁶⁶ Birol Dok, *Nietzsche’nin Nihilizmi*, Birleşik Yayınları, Ankara 2015, 76.

istenilen nihilizm türü- diğeri değerlere teslim olayı ifade eder. Fakat Nietzsche'ye göre her iki durumda da nihilizm belirginlik taşımayıp bir ara durumu ifade eder:

“Nihilizm bir hastalıklı ara ruh durumunu ifade eder.(asla hiçbir anlamın olmadığına dair kıyas patolojik müthiş bir genellemedir.) İster üretici güçler yeterli derecede güçlü olmasın isterse-Dekadans (yozlaşma)tereddüt gösterebilir ve yardımcı araçlarını daha iyi icat etmemiş olsun.”⁶⁷

Nihilizmi bir sebep olarak değil de aksine Dekadans'ın bir mantığı olarak gören Nietzsche'ye göre yozlaşmanın bir nedeni olarak gösterilen şeylerin aslında yozlaşmanın sonucu olduğunu söyler. Nietzsche değişimin olmadığı yerde doğal olarak çürümenin olacağını, bunun sadece toplumda değil insanın kendisinde ve düşüncelerinde de gerçekleşeceğini söyler. Nietzsche, “19. Yüzyıl sonları Avrupası'nın bütün yaşam ifadelerinde kendini gösteren çöküntü (decadence), Avrupa kültürünün, o dönemin modern insanının ve değerlilik anlayışının çöküntüsüdür. Doğallığını yitirdiği bir kültürle, gördüğü kargaşayla hesaplaşmasıdır.”⁶⁸

Batıdaki yabancılaşmayı en doğru şekilde tahlil eden filozoflardan biri olarak Nietzsche'nin üzerinde durduğu en önemli kavramlardan biri de 'decadence' dir. Fransızca bir kelime olup, Latince “decadere” den gelen bu kelime; düşme, çökme anlamlarına gelir.⁶⁹ Bu kavram çürüme veya bozulma olarak da karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche'ye göre bütün insanların içine düştüğü durumun bir ifadesidir. Günümüz insanının tam olarak durumunun decadence olduğunu söyleyen Nietzsche, bu durumdan kurtulmanın yolu içgüdüyle birlikte doğru kurtuluş yollarını seçmektedir. Decadent ise hep kendine zararlı yolları seçmiştir.⁷⁰ Nietzsche Dekadans'ı fark edip çözebilmeyi aydınlığa çıkmanın bir yolu olarak değerlendirmiştir.

Nietzsche, Dekadans'ı doğada, toplumda ve bireyin yaşamında ortaya çıkan farklı şekilleriyle ele almıştır. Doğada her organizmanın, toplumda benzer olarak her canlının ve bireylerde ki dürtülerin çürümesi ve yok olmasıdır. Dekadans'ın genel tiplmelerini Güç istenci adlı yapıtında ele alan Nietzsche, ilerleme, bir dine sarılma, kendini salıverme, direniş göstermeme, aşırı sinirli ve hissiz olma gibi özellikleri ile gösterir. Bu genel tiplmeler:

⁶⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, 28.

⁶⁸ İonna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1999, 148.

⁶⁹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, 51.

⁷⁰ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*(Çev. Can Alkor), İthaki Yayınları, İstanbul 2003,s.15.

“1. Seçimlerin çare olduğuna inanılması, 2. Uyarıcı unsurlara karşı direniş gücünü kaybetme, 3.Etki ve nedenlerin karıştırılması, 4.Çok istenen bir durum için fazla ıstırap çekilmemesi.” şeklindedir.⁷¹

Yaşamın toplumsal düzeni ile insanın “decadence” ile ilişkisi doğaya oranla daha problematiktir. Çünkü yaşamın diğer unsurları kendi bünyesinde eritecek akla sahip değildir. İçgüdülerini gerçekleştirecek güçten yoksun olan insan, içgüdülerinden kaçacağı bir dünya görüşünü tasarlayabilir. Nietzsche'nin Dionysos efsanesinden hareketle kurguladığı yaşamı güç *istencinde şöyle betimler*:

“ Ve dünyanın benim için ne olduğunu biliyor musunuz? Onu size kendi aynamda göstereyim mi? Bu dünya: Başlangıcı ve sonu olmayan içten bir canavardır, gücün sabit, demirden bir büyüklüğüdür, o ki ne daha büyük, ne de daha küçük olur, kendini tüketmez, sadece değişir, bütün olarak değişmeyen bütünlük arz eder, harcamaları ve kayıpları olmayan bir bütçedir, ama aynı zamanda artması da olmayan, gelirleri olmaksızın, sınırı tarafından kuşatılmış gibi hiçlikle çevrilmiştir, bulanık olmayan bir şey, israfı olmayan bir şey, sonsuz uzamsal olmayan, tersine belirli bir güç belirli bir mekâna konulmuştur, herhangi bir yerde “boş” olan bir mekana değil, tersine yer yerde boş olan, tersine her yerde güç olarak, gücün ve güç dalgalarının aynı zamandaki oyunu olarak ve birçok şey burada yığılarak ve aynı zamanda orada azalarak, içinde fırtınalaşan ve kabaran güçlerinin bir denizidir...”⁷²

“On dokuzuncu yüzyılı bir dekadans çağı, modern Batı toplumunu da ‘decadans’ bir toplum olarak değerlendiren Nietzsche dekadans bir toplumun kendisindeki süprüntü ve artık maddeleri atamayan bir toplum olduğunu, modern toplumun boşaltım gücü tükenmiş dejenere bir toplum olduğunu öne sürer. Onun dekadans yada dejenere toplumun atmakta güçsüz kaldığını söylediği “artık maddeler” , “hastalıklı unsurlar” eski ahlaki, dini ve felsefi değerlemeler ve bunların eseri olan kötülükler, ruh hastalıkları, suçlulardır: İşte buna göre, dekadans toplum bireylerin gerçek ihtiyaçlarına cevap vermeyen, dinamizmini yitirmiş katı bir toplumdur.”⁷³ Dekadans bir toplum, baskıcı bir zihniyete sahip ve insanların doğayla ilişkilerini engelleyen bir toplumdur. Böylesi bir dejenere toplumda insanlar duygu ve davranışlarını yitirerek hayata, kendi özlere yabancılaşmaya başlar. Bu yabancılaşmayla ortaya çıkan boşlukta yeni değerler yaratılmalıdır ki bu ise güç istemi ile gerçekleşecektir.

⁷¹ Dok, *Nietzsche'nin Nihilizmi*, 58-59.

⁷² Nietzsche, *Güç İstenci*, 500.

⁷³ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 398.

2.1.2. Güç İstenci ve Ebedi Dönüş

“Güç” sözcüğü, Almanca arzu anlamına gelen “mögen” fiilinden ve gizil güç anlamına gelen “möglich” sözcüğünden türetilmiştir. Güç istenci’nde ki güç sözcüğü, kuvvet, dayanıklılık gibi, sadece değiştirilemez bir kendiliği değil, aynı zamanda kendini alt edip boyun eğdiren istemin “başarısını” da ifade eder.”⁷⁴ Güç istenci, doymak bilmeyen arzulardan başka bir şey değildir.

Nietzsche’nin güç istenci, yalnızca insan merkezli bir doktrin olarak algılanmaması gerektiğini söyleyen Gilles Deleuze’ e göre:

“Güç istenci, istencin güç istediği anlamına gelmez. Güç istenci, herhangi bir insan merkeziliğe atıfta bulunmaz, ne köken, ne anlamı ne de özü itibarıyla. Güç istenci, tamamen farklı bir biçimde yorumlanmalıdır: Güç istencin içindeki isteyen şeydir. Güç, istencin içindeki kalıtımsal ve farklılaşan öğedir. Bu yüzden, güç istenci esas olarak yaratıcıdır. Tam da bu nedenden ötürü, güç hiçbir zaman tasarımla ölçülemez: hiçbir zaman temsil edilemez, ne yorumlanır ne de değer biçilir, yorumlayan bizzat kendisidir, değer biçen, isteyen kendisidir.”⁷⁵

Nietzsche felsefesinde önemli kavramlardan biri olan ‘güç istenci’ aynı zamanda Schopenhauer’ın bu kavram hakkındaki fikirlerini de akla getirir. Ancak Nietzsche ile mahiyet bakımından farklıdır. Schopenhauer’i takdir etmekle birlikte pesimizim noktasında ciddi eleştirilerde bulunan Nietzsche, güç iradesi kavramını da tersine çevirmiştir. Nietzsche’nin güç istemindeki güç’ün yalnızca bir özne tarafından arzulanan bir nesneye karşılık gelmediğinin, bunu bileşik bir düşünce olduğunun kavranması son derece önemlidir. Nietzsche ‘isteme’ gibi bir şeyin söz konusu olmadığını ancak “bir şeyi isteme “ gibi bir şeyin söz konusu olabileceğini öne sürer.⁷⁶

Nietzsche her canlının olduğu alanda güç isteminin de bulunduğunu bunu ise oluşun ardındaki en temel güç olarak ifade eder. *Güç istenci* adlı eserinde Nietzsche, “ Bir küçük becerikli bir oğlana sorulsa ‘ sen erdemli mi olmak istersin?’ diye o alaycı bir tavırla bakacaktır bu soruya. – Ama ona şöyle sorsak “ Sen arkadaşlarından daha güçlü olmak istemez misin” bu takdirde gözleri fal taşı gibi açılacaktır-.”⁷⁷ Bu vermiş olduğu örneklerinde de gücün temel istek olduğunu göstermiştir. Nietzsche’ye göre asıl olan gücü isteme olduğu için bu istemeden uzaklaşan her durumun beraberinde zayıflığı ve

⁷⁴ Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist*, 71.

⁷⁵ Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist*, 110.

⁷⁶ Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist*, 72.

⁷⁷ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, (Çev. Sedat Umran), Birey Yayıncılık, İstanbul 2002, 445.

çürümeyi de getirecektir. “Yaşamın kendisiydi benim için büyümenin, dayanıklılığın, kuvvetlerin birikmesinin içgüdüğü, gücün içgüdüğü, güç isteminin eksik olduğu yerde düşüş vardır.”⁷⁸ İnsanların bütün üst değerlerinde bu isteme eksiktir. Eksik olmasının nedeni filozofların yanlış birey anlayışlarından ve yanlış tarih bilincinden kaynaklıdır. Bu anlayış temelini Sokrates’in insan hayatını iyi-kötü şeklinde bölerek hayata karşı olumsuz bir etkisinde bulmuştur. Nietzsche ise hayatın her yönüyle kötü unsurları da kapsadığını söyler. “Bugün çağın beğenisi ve erdemi, istemeyi zayıflatmış ve güçsüzleştirmiştir: hiçbir şey isteme zayıflığı kadar acil değildir: Felsefecinin idealinde bu yüzden uzun dönemli kararlar için, tam bu isteme gücü, sertliği, yetisi “büyüklük” kavramına ait olmalıdır.”⁷⁹

Nietzsche de güç istemi yalnızca insana ait bir kavram değil, aynı zamanda kozmik bir öğretilerdir. Kozmosun her türlü hareketini ifade etmek için kullanılan bu kavram değişimlerin ana kaynağıdır. Güç istemi bu değişime bağlı olarak sürekli hareketi içerisinde barındırması itibariyle dünyanın özü durumundadır. Yaşamın kendisi olan hayatın akış halinin sonsuzca gerçekleşmesinin istemi olarak güç istenci, var olanın özü olmalıdır. Nerede yaşam varsa orada güç istenci de vardır. Her şey aynı zamanda bir istem içerisinde olan yaşamdır. Bu ise yaşamın kendini yine kendisinden hareketle aşmak zorundadır.⁸⁰ Bütün bunlar sürekli devam eden bir süreçtir. Bu süreç ise Nietzsche’de ebedi dönüş olarak karşımıza çıkar.

Nietzsche *Ecce Homo*’da “ ‘ Bengi dönüş’ öğretisini, sınır tanımadan sonsuza dek her şeyin durmadan yok olup yeniden doğması”⁸¹ şeklinde tanımlar ve erişilebilecek en yüksek olumlama ilkesi olduğunu söyler.⁸² Yani ebedi dönüş düşüncesi sürekli bir oluşu ifade eder. Deleuze’ e göre ebedi dönüş Nietzsche’nin oluşu olumlamada kullandığı en önemli nosyondur.⁸³ İşte Böyle Dedi Zerdüş adlı eserinde:

“Her şey yeni baştan, önceden olup bitmiş olmalı değil mi? O zaman, her şey daha önce de var idiyse eğer: o zaman, ey cüce, ne dersin bu an için? Bu yolun daha önce var olmuş olması gerekmiyor mu? Her şey, bu anın tüm gelecektekileri peşinden sürüklemesini sağlayacak biçimde birbirine sınıksız bağlı değil mi? Hatta

⁷⁸ Nietzsche, *Deccal*, 18.

⁷⁹ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev. Ahmet İnam) Yorum Yayınevi, İstanbul 2001, 57.

⁸⁰ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüş*, (Çev. Ahmet Cemal), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, 155.

⁸¹ Nietzsche, *Ecce Homo*, 62.

⁸² Nietzsche, *Ecce Homo*, 83.

⁸³ Ali Utku, *Deleuze’ün Nietzsche’si*, Doğu Batı, 251.

kendi kendisini de. Ne varsa, koşabilen her şeyden, bu uzun sokaktan öteye de bir kez koşmak zorundadır.”⁸⁴

Nietzsche, her şeyin varoluştan ibaret olduğunu “her şey gider, her şey geri döner; varoluş çemberi sonsuzluğa kadar döner. Her şey ölür, her şey yeniden canlanır, varoluşun yılı sonsuzdur.”⁸⁵ Diyerek her şeyin sonsuz oluş halini ebedi dönüş ile açıklar. Ebedi dönüş kavramı her şeyin aynı şekilde tekrar etmesi şeklinde de algılanmamalıdır. Bir olan ya da aynı olan bir şeyin geri gelişi olarak yorumlanamaz. Deleuze’ye göre “*ebedi dönüş* deyimini *aynının dönüşü* olarak anladığımız zaman onu yanlış yorumlamış oluruz. Geri dönen varlık değildir; ama geri dönüş kendisini oluşturma ve geçmekte olanda olumlayarak varlığı meydana getirir. Geri dönen bir değildir; geri dönüş kendisini çeşitli ve çok olan da olumlayan bir ‘dir. Başka türlü ifade edilirse ebedi dönüşte özdeşlik, geri dönenin doğasını değil, farklılaşmanın geri dönme olgusunu ifade eder.”⁸⁶

Ebedi dönüş, sonsuza kadar kendini yineleme insanın eylemlerinden memnun olması itibarıyla olumlu bir anlamı, aksi bir durumda ise memnun olmadığımız davranışlarımızı terk etmemizi sağlayan gücü destekleyecektir. Böylece ebedi dönüş ile kendimizi tanıyıp benliğimizin üstesinden gelme kapasitesini ortaya koyarız. Nietzsche’ye göre “sağlığı tamamen yerinde olan bir insanın *en büyük coşkuyla arzulanacağı şey* kendi hayatının sonsuz bir zaman boyunca bengi dönüşüdür”.⁸⁷ Bengi dönüşten bu defa üstinsan bağlamında söz eden Nietzsche Tanrının ölümünden sonra, “Üst insan ’ın ‘yeryüzü’ nün anlamı’ olduğunu söyler. ‘ üst insan’ ise kendinden öte’ yi yaratmak isteyen ve ‘ böylece yok olan’ dır! Ebedi dönüş, bu bağlamda, “ *Oluş, Yok oluş ve Üst insan*’ a eklemlenir. Zerdüş, bu öğretinin aracılığıyla, insanın nasıl yok olacağını, öğreneceğini gösterir. İnsan, aşılması gereken bir şeydir; *Ebedi dönüş Üst insan*’ a geçiş için bir ip köprüdür; - ama salt bir köprü değil! Bu ip aynı zamanda insan’ da, insanın ötesine geçme yaşantısı, arzusu uyandırmayı da amaçlar: insan, hayvanla Üstinsan arasına gerilmiş bir iptir, - uçurum üstünde bir ip!”⁸⁸

⁸⁴ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüş*, 213-214.

⁸⁵ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüş*, 297.

⁸⁶ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, (Çev. Ferhat Taylan), Norgunk Yayınları, İstanbul 2016, 68.

⁸⁷ Julian Young, *Nietzsche: Bir Filozofun ve Felsefenin Biyografisi*, (Çev. Bülent O. Doğan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, 3.

⁸⁸ Hilmi Yavuz, “Nietzsche ve Bengidönüş”, *Cogito –Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, sayı 25, 145.

2.1.2. Üst İnsan ve Trajik Olan

Hayatın aşılması, aynı zamanda ebedi dönüşün getirmiş olduğu bir olanak olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatın yanı sıra insanın da aşılması gerektiğini söyleyen Nietzsche'ye göre değerleri yeniden değerlendirecek olan 'üst insan' dır. Üst insan istenç için bir amaçtır. Üstün insan dünyanın anlamıdır.⁸⁹ Üst insan, nihilizm çağında insanlığın yeni idealleridir. Keith Ansell-Pearson, " üst insan ideali ile tüm putlara acımasızca saldırmasına rağmen, Nietzsche'nin 'ideal' in mantığı içinde tuzağa düştüğünü söyler. Çünkü "üstinsan" Nietzsche 'ye gelecek için umut aşılır ve şimdiki hor görme duygusunu alt etmesini sağlar. Bu düzeyde üst insan, Nietzsche'nin mevcut insanlıktan ve şimdiden duyduğu yoğun hoşnutsuzluğa rağmen tecellisini, gelecekte umutlu olduğunu temsil eder."⁹⁰

Zerdüş, insanın hayvan ile üstün insan arasında gerilmiş ip olduğunu, bu yüzden aşılması gerekliliğine vurgu yaparak ve bunun bir amaç değil bir köprü olduğunu belirtir. "Batmak ve kurban olmak için ancak yıldızların ötesinde bir neden arayanlar değil: yeryüzü günün birinde Üstinsanına ait olsun kendilerini yeryüzüne kurban edenlerdir. Benim sevdiğim insan, bilmek için yaşayan ve günün birinde Üstinsan yaşasın diye bilmek isteyendir. Böylece insan kendi batışını ister."⁹¹

Nietzsche'ye göre, yüksek değerli tip daha önce de ortaya çıkmıştır, ama bu bir rastlantı olarak, istisna olarak; hiçbir zamanda istenerek olmamıştır.⁹² "Yüksek türden sayısız birçok insan mahvolmaktadır, ama bundan kurtulan şeytan gibi güçlüdür. Aynı Rönesans dönemindeki gibi."⁹³ Nietzsche bu farkı güç istencinde de: "yüksek insan aşağı insandan korkusuzluğu ve felakete meydan okumasıyla ayrılır: Eğer haz öğretisinin değer ölçütleri en üst değerler olarak geçerli olmaya başlarsa, bu gerileme – fizyolojik yorgunluk, iradenin yoksullaşması- işaretidir."⁹⁴

Birçok değişimden geçtikten sonra üst insana ulaşabileceğini savunan Nietzsche, kendine özgü metaforları ile anlatır. İnsanın üst insana geçiş aşamalarını, Zerdüş'te ruhun üç değişiminden hareketle anlatır: ruhun nasıl deveye dönüştüğünden, devenin

⁸⁹ Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi*, (Çev. Deniz Canefe), İdea Yayınları, İstanbul 1996, 173.

⁹⁰ Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist*, 140.

⁹¹ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüş*, 15.

⁹² Nietzsche, *Deccal*, 16.

⁹³ Nietzsche, *Güç İstenci*, 85.

⁹⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, 128.

aslana ve sonunda aslanında nasıl çocuğa dönüştüğünden bahseder. Bütün ağırlıkları sırtlanır dayanıklı ruh, yüklenmiş çöle koşan deve gibi, ruh da kendi çölüne koşar.⁹⁵ Tüm ağırlıkları çöle götürür ve orada dönüşüm gerçekleşir. Burada ki vazgeçişin sınırlarını Şen Bilim’de “ Ne yapar vazgeçen? Daha yüce bir dünyaya erişmek için uğraşır, daha uzağa, daha yükseğe uçmak ister. Evet diyen tüm insanlardan – uçuşunu önleyebilecek birçok şeyi atar, hiç de sevmediklerini, saygı duymadıkları şeyleri. Yükseğe çıkmak isteğinden dolayı onları feda eder.”⁹⁶ şeklinde açıklar.

“Yalnızlıkların en büyüğüne gömülmüş çölde ikinci dönüşüm gerçekleşir: ruh aslan olur, özgürlüğü yakalamak ve kendi çölünün efendisi olmak ister. Orada son efendisini arar: ona ve son tanrısına düşman olmak, büyük ejderle savaşmak ister. Ruhun artık efendi ve tanrı diye adlandırmak istemediği büyük ejder nedir? Büyük ejderin adı “yapmalısın” dır. Ancak aslanın ruhu da “istiyorum” der. Nietzsche burada deve ile yükü taşıyabilme kapasitesine sahip olmasına, aslan ile de ejderle savaşabilme gücünü, değerlere ve tanrıya karşı çıkışını vurgular. Yeni yaratılışlar için kendine özgürlük yaratmak bunu aslan da yapamaz. Yeni başlangıç için aslanın çocuğa dönüşmesi gerekir. Çünkü “çocuk masumiyet demektir, kendiliğinden dönen bir tekerlek, ilk devinim, kutsal bir evet” deyiştir.”⁹⁷ Zerdüşt’ün dağlardan tek başına inişi tasvir eden ihtiyar ona sorar: “Değişmiş Zerdüşt, çocuk olmuş Zerdüşt, uyanmış biri Zerdüşt: peki ne yapacaksın şimdi uyuyanlar arasında?”⁹⁸ Dağdan inen Zerdüşt’ü geleneğin dışında yer aldığı ve kendi değerlerini yaratabildiği için çocuğa benzetir.

Nietzsche üstinsanı ‘Güç İstenci’ nde:

“Bir büyük insan, - Tabiatın onu büyük üslupla inşa ettiği ve icat ettiği biridir. Bu nedir? Birincisi: Onun bütün eylemlerinde uzunluğundan dolayı bir bakışta görülmesi güç olan, buna binaen yanıltıcı diyebileceğimiz bir uzun mantığı vardır ki hayatının büyük yüzeyinin üzerine iradesini gerebilmek yeteneğine sahiptir ve kendindeki her türlü küçük şeyleri onların arasında isterse dünyanın en güzel ‘en Tanrısal’ olanları bulunsun hor görerek kendinden uzaklaşabilir. İkincisi: O daha soğukkanlıdır, daha serttir, daha korkusuzdur ve ‘ başkalarının kendi üzerine görüşü’ karşısında bir korku hissetmez: ‘ Saygı ve saygı duyulmak ile bağlantılı olan erdemleri yoktur, denilebilir ki ‘ sürünün erdemine’ dâhil olan niteliklere karşı kayıtsızdır. Eğer rehberlik edemezse, tek başına gider: Bu takdirde yolunda rastladığı bazı şeylere karşı homurdandığı duyudur. Üçüncüsü: O ‘ katılan’ bir

⁹⁵ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, 28-29.

⁹⁶ Nietzsche, *Şen Bilim*, 63.

⁹⁷ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, 30.

⁹⁸ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, 10.

yürek istemez, tersine hizmetkârlar, gereçler ister: İnsanlarla ilişkisinde onlardan bir şeyi oluşturmayı amaçlar.”⁹⁹

Burada ara durum olan insanın görevinin üstinsanı oluşturmuş olduğunu açıklar.

Üstün insan, kendisi, tutkuları, güçlü yanları ve zayıflıkları üzerinde egemenlik kurarak, başkalarının veya kendi tutku veya güçsüzlüklerinin kölesi olmaktan kurtulan, varlığın doğasını, varoluşun özünü temaşa ettikçe, bulantı duyan fakat bu bulantıyı aşacak kadar güçlü olan insandır.¹⁰⁰ Üst insana giden yolun, ölümü göze alabilen, yaratıcı ve kader sevgisini içinde tanıyan insandan geçecektir. Değerleri yeniden değerlendirme, güçlü olma isteğini hayata geçirebilme cesaretini gösterebilme üst insanı ortaya çıkarır. Bu da insanın gerçekleştirmesi gereken bir nihai amacı olarak karşısına çıkarken, insanlık için ise bir ilerleme sayılır. Nietzsche’ye göre üst insanın imkânı Tanrının ölümüne bağlı olmakla birlikte Tanrının ölümü ile ortaya çıkan boşlukta kendini koruma güdüsü, son insan için en önemli duygudur. O vakte kadar yapılması gereken şey ise üstün insanın yaratılmasına yönelik hazırlık olup bu ise her insanı üst insan amacına koşullandıracaktır. Nietzsche üst insan kavramını gerçekle ilişkisi bağlamında ele almıştır:

“Ruhumuz büyüklüğe öylesine yabancı ki, üstün insan korkunç gelirdi size iyiliği içinde... Zerdüşt’ün ne yapmak istediğini kavramak için, başka yerden değil, buradan başlamalıdır işe: onun tasarladığı türden insan, gerçeği olduğu gibi tasarlar: Buna yetecek güçtedir, ona yabancılaşmamıştır, ondan kopmamıştır; onun ta kendisidir, en korkunç, en sorunsal yanını da içinde taşır ve ancak böylelikle büyük olabilir insan.”¹⁰¹

Trajik olan Nietzsche’nin eleştirisi felsefesinde ayrı bir öneme sahiptir. Bunun sebebi dünyayı yorumlarken doğadan hareketle ele alınan Apollon ve Dionysos olarak bu iki farklı güce yüklemiş olduğu anlamdan kaynaklanmaktadır. Bu trajik olanla başlayan bir süreçtir. Trajik olanı anlayarak umutsuzluğa düşmeden veya yaşamdan intikam almadan, gerçeği olduğu gibi kabul edip olumlayarak iyinin ve kötünün ötesinde bir tutuma ulaşmalıyız.¹⁰² Bu anlamsızlıktan ise sanatın da temelinde yer alan iki güç olarak ifadelerini iki Yunan tanrılarında bulan Apollon - Dionysos aracılığıyla kurtuluruz.

⁹⁹ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, 461-462.

¹⁰⁰ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1576.

¹⁰¹ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, 118.

¹⁰² Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist*, 69.

“Yunan dünyasında kökene ve hedefe göre, yontucunun sanatıyla, Apolloncu olanla, müziğin görsel olmayan sanatı, Dionysosçu olan arasında muazzam bir karşıtlık bulunduğuna ilişkin bilgimiz, onların bu iki sanat tanrısına, Apollon’a ve Dionysos’a dayanır: Birbirinden böylesine farklı bu iki dürtü yan yana var olur, çoğu kez birbirleriyle açık bir uyumsuzluk şeklinde ve birbirlerini karşılıklı olarak sürekli yeni daha güçlü doğumlara uyarırlar(...)”¹⁰³

Apollon ve Dionysos uyumu tragedyanın oluşumunu ifade eder. Güzellikleri temsil eden Apollon, “düşsel tasarımların tanrısı olması bağlamında, her şeyi ile görünendir.” Apollon içerdiği düşsel yaratımlarıyla doğadaki çatışmaları geçici de olsa görmezden gelmelerini sağlar.¹⁰⁴ Apollon’un en önemli özelliği varlığı akılla algılama aynı zamanda akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücüdür.¹⁰⁵ “Nietzsche’nin gözünde Apollon “ışıldayan tanrı”(der “Scheinende”) olduğu gibi, aynı zamanda yanılısma tanrısıdır da.”¹⁰⁶ Nietzsche’ye göre Apollon düzen, akıl ve ölçülülük gibi kavramaları karşılamakta ve bu kavramların temelde birbirine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu anlam itibarıyla doğada kendi halinde, biçimsiz bulunanı kaba olarak bulmak zihinde tasarladığına uyumsuz fazlalıkları çekiçe ayıran yontucunun eylemi, Homeros’a Olympos’u söyleten eylemden farklı değildir. Her ikisi de gerçekliğe biçim vererek ondan katlanılabilir ikinci bir gerçeklik çıkarma dürtüsünü ifade eder. Nietzsche’nin “gerçek düş yorumculuğundan ibarettir” sözünden çıkarttığı anlamda buna dayanır.¹⁰⁷

Yunan doğa tanrısı olarak Dionysos, insanın öğrenilmemiş güdülerini yansıtır. Coşkunun, özgürlüğün alanı olan Dionysos baharın etkisiyle doğa insanını kendinden geçirecek bir coşku seviyesine ulaştırır. Narkotik içkinin etkisiyle insanın kendisini bırakmasına neden olan esime haline yol açması Nietzsche açısından oldukça önemlidir.¹⁰⁸ Bu iki Tanrı yani Apollon ve Dionysos sanatın en güzel örneğidir. Hayatın olumlanması ve kişinin kaderini sevmesi olarak ortaya çıkan “Amor Fati” olarak adlandırılır.¹⁰⁹

¹⁰³ Friedrich Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 17.

¹⁰⁴ Friedrich Nietzsche, *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*, (Çev. Mahmure Kahraman), Say Yayınları, İstanbul 2009, 36.

¹⁰⁵ Erhat Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1978, 44.

¹⁰⁶ Allan Megill, *Aşırılığın Peygamberleri*, (Çev. Tuncay Birkan), Say Yayınları, İstanbul 2012, s.84.

¹⁰⁷ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 18.

¹⁰⁸ Nietzsche, *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*, 58.

¹⁰⁹ Weischedel, Wilhelm, *Felsefenin Arka Merdiveni*, (Çev: Sedat Umran), İz Yayıncılık, İstanbul 2004, 338.

2.2. NIETZSCHE VE METAFİZİK DÜŞÜNCE

Nietzsche felsefe tarihinde fikirleri itibariyle çok fazla konuşulan bir filozoftur. Nietzsche metafiziğe ilişkin görüşleriyle de çok tartışılan filozoflardan biridir. Çünkü Nietzsche'nin hem bakış açısı hem de anlaşılabilirliği açısından güç olması söz konusu tartışmaları destekler niteliktedir. Bir başka tartışma konusu ise Nietzsche'nin metafiziğe karşı eleştirel bir tutum sergilediğini söyleyenlerle metafiziği savunduğunu iddia edenler arasında olmuştur.

Nietzsche ile metafizik kavramı genellikle birbirinden bağımsız iki farklı nokta olarak algılanır. Bu Nietzsche okumaları sonrasında metafiziğe yüklenen anlamların neticesidir. Bunun nedeni metafizik denildiğinde doğaüstü olanı konu edinen Batı metafizik düşüncesi akla gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Nietzsche'nin yaşamı küçümsemesi itibariyle metafizikçi olduğu iddia edilemez. Aksine bu durum Nietzsche'nin metafizik karşıtı olarak algılanmasına sebep olacaktır. Bilhassa Sokrates ile başlatılan Batı metafizik düşünce, "Tanrının Ölümü" ile son bulduğu düşüncesi bu fikir için iyi bir kaynak oluşturur. Bu görüşün yanında Nietzsche'yi metafizik karşıtı olarak görmeyen anlayışlar da vardır. Özellikle Heidegger'e göre Tanrının ölümünün ilanını Nietzsche metafiziğinin başlangıcı olarak görülmelidir. Sokrates'ten itibaren duyu dünyasının aşağılanıp duyuüstünün metafizik dünya olarak görülmesi Nietzsche için Tanrının ölümüyle duyu-üstü dünya etkin gücünü yitirmiştir.¹¹⁰ Batı metafiziğinin reddi sonucunda ortaya çıkan boşluğu göz ardı etmemiş değerleri yeniden ele alarak felsefesini de bu doğrultuda oluşturmuştur. Nietzsche'nin 'Güç İstenci' ve 'Ebedi Dönüş' düşüncelerinden hareketle ortaya koyduğu felsefesi, Batı metafiziğinin karşısında yer alan bir metafizik olacaktır.¹¹¹

Nietzsche'nin felsefesinin metafizikten uzak olmadığını iddia eden Heidegger Nietzsche'nin Batı metafiziği eleştirisini esas alan felsefesini oluştururken metafizik düşünce geleneği içinde kalmış ve bunu gerçekleştirirken metafiziğe sıkı sıkıya bağlanmıştır. Nietzsche' e karşı Batı metafizik hareketi ile "kendi özüyle bağını kopardığı gibi, kendi özünün metafizik olduğu da düşünemez olur."¹¹² Bu durumda

¹¹⁰ Martin Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı* (Çev. Levent Özşar), Asa Kitapevi, Bursa 2001, 18.

¹¹¹ Jaspers, *Nietzsche*, 451.

¹¹² Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, 18.

Nietzsche eleştirdiği metafiziğin kavramlarını yine kullanmak zorunda kalmış ve bunlar üzerinden gerçekleştirmiştir. Nietzsche ortaya koymuş olduğu fikirleri itibariyle ister metafizikçi ister metafizik karşıtı olarak düşünülün kesin olan bir şey vardır ki o da Nietzsche'nin Batı metafiziğine karşı bir eleştiride bulunmuş olmasıdır.

Nietzsche Batı metafiziğini oluşun ardındaki değişmeyen arayışı olarak ilişkilendirir. Bu arayışta oluşu varlığa indirgemenin yanı sıra aşkın, mükemmel konumda olan varlığın ve bu varlıkla anlam kazanan hakikat nosyonunu bulmaya çalışmak esas gayedir.¹¹³ Bu gaye ile oluşturulan metafizik görüşler ile bütün insanlığın üzerine inşa edileceği zemini oluşturduğu inancı ortaya çıkar.¹¹⁴ Bu inancın gerçekleşmesi bir anda ortaya çıkan bir durum olmamıştır. Bu yaklaşım iki bin yıllık bir süreçtir. Nietzsche'ye göre bu süreç “gerçek dünyanın sonuçta bir masala dönüşmesidir.” Bu dönüşüm yanılmanın bir hikâyesi olarak karşımıza çıkar.¹¹⁵ Bu yanılığa ise metafizikçiler açısından bir hakikat olarak kabul edilmiştir. Nietzsche *Putların Alacakaranlığı* adlı eserinde bu dönüşümü altı aşamalı bir süreçle anlatmış, bu aşamaları Platonla başlatır, Hristiyanlık ve Kant felsefesi ile zirveye çıkan Batı metafiziğinin, pozitivizmle düşüşe geçtiğini, sonunda da nihilizme yol açan gerçek dünyanın sona erişini resmeder.¹¹⁶ Yani bu Platon, Hristiyanlık, Kant gibi etkenler sürecini değiştiren temel yapılar arasındadır. Bu etkenler sonucu ortaya çıkan Batı metafiziğinin her yerde kendini gösterdiğini söyleyen Nietzsche'ye göre aydınlanma, kapitalizm, liberalizm, modern devlet, Hristiyanlık, ahlak vb. bileşenlerden dolayı çöküşün eşiğine gelmiş ve nihilizme doğru sürüklenmiştir.¹¹⁷

Nietzsche'ye göre hem felsefesinin hem de batı metafiziğinin anlaşılmasında Platon ve takipçilerinin etkisi olacaktır. Platon'dan başlayan inşa hareketi batı metafiziğini ortaya çıkarmıştır.¹¹⁸ Platon'un duyüstü ve duyu dünyası olarak varlığı ikiye ayırması bu yapının temeli olarak değerlendirilebilir. Bu bakış açısının temelleri Parmenides'in varlık anlayışı yani değişmez olan “Bir” etrafında şekillenirken,

¹¹³ Kasım Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, Sentez Yayıncılık, Bursa 2008, 83.

¹¹⁴ Friedrich Nietzsche, *İnsanca Pek İnsanca 1* (Çev. Mustafa Tüzel), İthaki Yayınları, İstanbul 2003, 43.

¹¹⁵ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, (Çev. Firuzan Gürbüz), Sis Yayıncılık, İstanbul 2015, 25.

¹¹⁶ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 25-26.

¹¹⁷ Sezgin Kızılcıkelik, *Batı Barbarlığı I*, Anı Yayıncılık, Ankara 2005, 149.

¹¹⁸ Friedrich Nietzsche, *Tan Kızılığ*, (Çev. Hüseyin Salihoglu-Ümit Özdağ), İmge Kitapevi, Ankara 2001, 9.

gerçeklik değişmeyenle, düşünmekle var olmak aynı şeydir.¹¹⁹ Platon felsefesinin merkezinde olan ideler ile görünüşler ayrımı ilk olarak Parmenides’ te karşımıza çıkarken Heraklitos’un değişim fikrinin tam zıttı bir fikirdir. Ancak bu görüşe asıl içeriğini veren Platon olmuştur. Batı metafiziğinin temelinde yer alan bu düşüncelerin geçerliliğinde etkisi olan Platon kaçınılmaz bir şekilde Nietzsche’nin eleştirisinin odak noktası olacaktır.

Nietzsche varlık adına söylenebilecek tek şeyin “oluş” olduğunu, bunun haricinde hiçbir gerçekliğinde olmadığını söyleyerek düalizme karşı tavrını belirtir. Dünya nasıl tasarlanmış olursa olsun gerçek dünyanın her zaman için görünen dünya olduğunu söyleyen Nietzsche gerçek dünya olarak ifade edilen ideaları kurgu olarak görerek bunun sadece zihnen uydurulmuş şeylerden meydana geldiğini savunur.¹²⁰ Bu uydurma sadece varlık alanında değil buna bağlı olarak bilgi ve değer başta olmak üzere diğer alanları etkilemiştir.

Varlığın ikiye ayrılmasıyla oluşan her türlü olumluluğun yüklendiği idealar dünyasıyla, gerçeklikten uzak değişim içerisinde küçümsenen dünya olmak üzere iki dünya anlayışı da Nietzsche tarafından reddedilir. Yaşam temelli bir düzen kurmaya çalışan Nietzsche yaşamın küçümsenmesini kabul etmez ve Platonculuğu tersine çevirerek yeni bir dünya tasavvuru ortaya koyar. Nietzsche kendisine gelene kadar hakikatin algılanışını masal olarak değerlendirir ve bu hakiki dünya sonunda nasıl masal haline geldi bunların aşamaları altı bölümden oluşmakla birlikte bu aynı zamanda Platonculuğun tarihini kısaca ortaya koyar.¹²¹

İlk aşamada hakiki dünya bilge olan, erdemli olan ve iyi inançlı olan için ulaşılabilir dünyadır. Platon’un bir temellendirmesi olarak da kabul edilebilir olan bu anlayışta duyu-üstü olan bu dünyanın erdemli olan için ulaşılabilir olandır. Bu var olan gerçek varlık, duyusala ait olanın yadsınması ile ortaya çıkar.¹²² Bu duyusal alanın aynı zamanda değersiz olarak algılanmasının bir ifadesidir.

İkinci aşamada ise şimdilik ulaşılması mümkün olmayan ancak bilgeye, iyi inançlıya ve erdemli kişilere vaat edilmiş olan hakiki dünyadır. Bu dünya tasavvurunda

¹¹⁹ Kranz, *Antik Felsefe*, 84.

¹²⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, 285-286.

¹²¹ Martin Heidegger, “Nietzsche’nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi”, *Cogito –Nietzsche: Kayıp Bir Kıtı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, sayı 25, 136.

¹²² Heidegger, “Nietzsche’nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi”, 137.

düşünce biraz daha narin, akli baştan alan, akıl almaz bir hal almıştır ki bu Platonculuğun Hıristiyanlaşması ile ortaya çıkan bir durumdur.¹²³ Bu düşünceye göre duyu-üstü, hakikati içerisinde barındıran ve öte dünya olarak vaat edilmiş olandır. Heidegger'in ifadesiyle duyu-üstü olan, artık insan varoluşunun çevresinde ve onun duyusal yanı için özünde değildir. Aksine bütün insan varoluşu duyu-üstü olanın öte dünya olarak yorumlaması ile bu dünya haline gelir. Bu anlayışla duyu-üstü daha uzağa götürülmüş, ancak ne vaat edilmişse, ne denli inanılmışsa o denli hakikat olur.¹²⁴

Üçüncü kısımda hakiki dünya, ulaşılamaz, kanıtlanamaz, vaadedilemez, ama şimdiden bir avuntu, bir yükümlülük, bir buyruk olarak düşünülmüştür.¹²⁵ Burada Kant'ın gerçek dünya anlayışı söz konusudur. Akli yasa koyuculuğu için zorunlu olarak değerlendiren Kant ile hiçbir şey değişmemiş bütün ışık duyu-üstüne çevrilmiştir.

Nietzsche, hakiki dünyanın dördüncü aşaması olarak pozitivizmi görür. Pozitivizme göre ulaşılamayan ve ulaşılamayacak olan, ulaşılmadığı için bilinmeyen bir dünyanın inkârı söz konusudur. Duyu-üstü olanın bilinmeyen oluşundan ötürü teselli edici ve kurtarıcı olamayacağına savunulduğu bu evre aklın ilk esneyişi, pozitivizmin horoz sesleri olarak adlandırılır.¹²⁶ Bu aşamada duyu-üstü olanın kuramsal olarak bilinmezliği temel alan Kant sistemi kapana kısırılmıştır. Burada Nietzsche, yeni bir günün gelişini ve insanlığın bilmesi ile kendi kendine uyanmasını görür.¹²⁷

Hakiki dünyanın masala dönüşmesinin beşinci aşaması artık Nietzsche için duyu-üstü olanın maskesinin düştüğü, duyu-üstünü temel alan Platonculuğun hiçbir şeye yaramayan gereksiz, yararsız olduğunun ortaya çıktığı ve yok edilmesinin gerekliliğini ortaya koyan evredir. Bu Platon'un kurgusunun yıkıldığı aydınlık gündür.¹²⁸ Ancak burası bitiş yeri değildir. Çünkü duyu-üstünün yıkılmasıyla duyusal olana pozitivizm arka çıkmaktadır. İçi boş olsa da duyu-üstü ile duyusal arasında yapı hatları hala mevcuttur. Bu giderilmesi gereken bir durumdur.¹²⁹

Son olarak altıncı aşamada hakiki dünyanın ortadan kaldırılmasıyla belki görünen dünyanın geriye kalabileceğini ancak bunun mümkün olmadığını söyleyen Nietzsche'ye

¹²³ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 25.

¹²⁴ Heidegger, *Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 137.

¹²⁵ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 25.

¹²⁶ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 26.

¹²⁷ Heidegger, *Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 139.

¹²⁸ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 26.

¹²⁹ Heidegger, *Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 140.

göre bu “en uzun yanılığın sonu”, insanlığın doruk noktası; Zerdüş’ün başlangıcıdır.¹³⁰ Bu aşamaya gelene kadar insan varoluşu ve varlıkla ilişkisi Platonculuğun bir yönüyle belirlenmiş olan insandır. Nietzsche’ye göre Platonculuğun sonuyla birlikte şimdiye kadar ki insanın sona erip ermeyeceği Nietzsche’nin “son insan” olarak nitelediği insan türüne gelinip gelinmeyeceği, bu insanın aşıлып “üstün insanın” başlayıp başlamayacağı belirlenecektir. Nietzsche’nin üst insan ismiyle nitelediği masal kahramanı değil; kendisinden önceki insanın ötesine geçen insandır. Önceki insan ise varoluşu Platonculuğun bir şekliyle belirlenmiş insandır. Son insan nihilizmin zorunlu sonucudur. Üst insanın karşıtı son insandır. Bu yüzden bu an kırılma noktası olarak “insanlığın en üst noktasıdır.”¹³¹

Heidegger bu aşamaların sonunda Nietzsche’nin yapmış olduğu değişimi Platonculuğu tersine çevirme olarak niteler.¹³² Bu tersine çevirme işlemi duyu-üstü ile duyusalın basit bir yer değişimi olarak algılanmamalıdır. Aslında bu anlamda değişen bir şey yoktur. Duyusal olanın hakikat olarak belirlenimi Platonizm’in yerine pozitivizmin geçmesidir ki bu ise sorunun yalnızca görünüm değiştirmesidir. Bu sorunda olduğu gibi kalmaya devam edecektir. Nietzsche ise bu noktada hakikati içerisinde barındıran duyu-üstünün yok edilmesi ile birlikte ona bağlı olan duyusalın da yok olduğunu gösterir ve bu durumda her şey hiçlik içerisine düşer. Bu ise Platonculukla birlikte “en üst değerlerin değersizleşmesi”¹³³ olan nihilizmden başka bir şey değildir. Bu da Nietzsche’nin kendi dünyasını oluşturması adına uygun bir durumdur.¹³⁴

Hakiki dünyanın mite dönüşümünün ilk beş aşamasının ele aldığımız da nihilizmin oluşumunu Batı metafiziğinin bitişi olarak değerlendirmek gerekir. Bu bitişi ise Nietzsche “Tanrının ölümü” ile ilan eder. Ancak Tanrının ölümü yeterli olmayıp süreç sonrası Sokratesçiler’den Hegelciler’e kadar bu durumun normalleştirme çabası olarak görülmesi gerektiğini söyler.¹³⁵ Nietzsche’nin varlık, bilgi ve ahlaki temellendirme şekilleri ve eleştirileriyle Batı metafizik tarihiyle hesaplaşmak istemektedir. Değerlerin değersizleşmesi olarak bu hastalıklı durumun belli bir tarihsel

¹³⁰ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 26.

¹³¹ Heidegger, *Nietzsche’nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 140.

¹³² Heidegger, *Nietzsche’nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 134

¹³³ Nietzsche, *Güç İstenci*, 23

¹³⁴ Jaspers, *Nietzsche*, 509.

¹³⁵ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, (Çev. İlke Karadağ), Otonom Yayıncılık, İstanbul 2006, 30

süreçle oluştuğunu bir anda olmadığını farkına varılmasını isteyen Nietzsche, yalnızca bu farkına varışla hastalığı anlamının mümkün olacağına inanır.

Nietzsche, Batı metafiziğini ele alıp tekrardan değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Nietzsche evren tasavvurunun ele alınıp değiştirilmesiyle mümkün olacağını söyleyerek felsefesinin temel kavramlarıyla oluşturduğu yeni bir dünya tasavvuru ortaya koyar. Bu dünya tasavvuru ise var olan geleneksel anlayışın eleştirilmesiyle gerçekleşecektir. Bu yüzden Nietzsche'nin felsefesini anlamak adına Batı metafiziğine getirmiş olduğu eleştirileri ve bu eleştirdiği alanlar hakkındaki düşüncelerini doğru kavramak gerekir. Çünkü bu süreç aynı zamanda nihilizmi hazırlar.

2.2.1. Nihilizm ve Yaşam

“Nietzsche’ye göre felsefe Sokrates-Platon’dan beri entellektüalist bir yola girmiş, insanlık içgüdüsünü, yaşama içgüdüsünü hiçe sayan salt akılcı bir bilgiye önem vermiştir. Nietzsche ise insanı kurtarmak, onu kuru akılcı uygarlıktan uzaklaştırıp kendisinin ne olduğuna dair düşündürmek ister.”¹³⁶ Bu yüzden felsefe ile tragedya arasındaki ilişkiyi gördüğü için Grek felsefesini örnek verir.

Tragedyanın temelinde iki Tanrı simgesi olarak Dionysos ve Apollon yer alır. Dionysos değişmelerin, Apollon ise denge ve ölçü Tanrı’sıdır. Dionysos’ça taşkınlıkları, doğayla bir olmayı dile getirir. Ama bunu yüzüne, denge ve ölçülü güzellik maskesini takarak başarır. Apollon’un ise payı bu maskededir. İşte Grek insanı bu tragedya yolu ile kendini özgür bir kişi olarak duyarken, öte yandan bir alinyasının baskısı altında olduğunu da yaşıyor.¹³⁷ Sokrates öncesi felsefe de bu iki ilke yer alırken Sokrates ve Platon ile birlikte içgüdüler bir tarafa bırakılarak salt bilgiye önem verilmiştir. Bu anlayışa karşı çıkan Nietzsche’ye göre salt doğru olmayıp dünyada bir oluş, durmadan değişen bir düzen vardır. Bu ise yaşamın kendisidir. “Yaşam değerleri en yüksek değerdir. Yaşama felsefesi Nietzsche felsefesi ile özdeştir.”¹³⁸

Bir yaşam filozofu olarak değerlendirilmesi gereken Nietzsche için yaşamın değersizleştirilmesi kabul edilemez bir durumdur. Batı felsefe tarihinde yaşama karşı olumsuz bir bakış açısı söz konusu olup Nietzsche’ye kadar bu olumsuz bakış açısı

¹³⁶ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1979, 130.

¹³⁷ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, 131.

¹³⁸ Nermi Uygur, *Güneşle*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 285.

devam etmiş ve değerlerin değersiz hale gelmesine –nihilizme- yol açmıştır. Nietzsche ise değerleri yeniden değerleyerek nihilizmin aşılması gerektiğini vurgulamış ve bu yüzden felsefesinin yapı taşları olan kavramları yaşamı temele alarak oluşturulmuştur.

İnsan varlığının şimdiye kadar ki yorumlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan nihilizm,¹³⁹ insanlığın yaşaması ve başına gelmesi gereken bir şeydir.¹⁴⁰ Nihilizm “niçin” sorusuna cevap verilememesi ile ortaya çıkan bir sonuçtur. Bu anlamı arayıp bir türlü anlamı bulamayan kişinin bütün cesaretini yitirip; gücünü uzun süre boşuna harcamasının bilincidir, “boşunaliğin kahrıdır.”¹⁴¹ İnsanın değer yokluğuna nasıl geldiği sorusuna aranan cevap Nietzsche için yalnızca nihilizmin sebeplerini ortaya koymamaktadır. Çünkü nihilizmin nedenleri aynı zamanda Batının din ve felsefesine de kök salmış durumdadır. Din ve felsefi düşünce yapısı dünyaya karşı bir hınç üzerinde gerçekleşmekte, böylelikle yaşam değerden düşmektedir.¹⁴² Dünyaya duyulan bu hınç gerçek dünyanın bir masala dönüşmesine neden olmuştur. Bu aynı zamanda hakikat arayışı olarak ortaya çıkan yanılgıdan başka hiçbir şey değildir.¹⁴³ “Yaşamın ağırlık noktası yaşamın içine değil “öte” ye –hiçliğe- yerleştirilince kılanın o zaman yaşamın ağırlık noktası ortadan kaldırılmış oldu. Yaşamın bir anlamı yok, diye yaşamak, yaşamın anlamı olur artık.”¹⁴⁴

2.2.2. Yaşam Karşısında Hakiki Dünya Anlayışı

Platon ile birlikte kendisinden sonraki bütün filozoflar “öte dünya” yı yaşama tercih etmişlerdir. Nitekim Nietzsche felsefesinde bu Dionysos olarak karşımıza çıkar. Nietzsche, Dionysosca olanı doğayı simgeleyen, coşkunun, oluşun bir göstergesi olarak değerlendirir. Bu Tanrı, bireyi düşsel varlık bağından kurtaran bir konumdur.¹⁴⁵ Nietzsche’nin, Dionysos ile birlikte dile getirdiği Apollon ise ölçünün, kendine hâkim olmanın, düşüncenin Tanrısıdır. Bu özellikleri ile de Apollonca olan sosyal düzen fikrine, rasyonel bir bilgi, hakikat ve varlık anlayışına yol açıcı durumda görülür.¹⁴⁶ Bu

¹³⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 23.

¹⁴⁰ Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist* s.58.

¹⁴¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 26.

¹⁴² Keith Ansel- Pearson, *Kusursuz Nihilist* s.59.

¹⁴³ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 29.

¹⁴⁴ Friedrich Nietzsche, *Deccal*, (Çev. Oruç Aruoba), Kırmızıkeçi Yayınları, İstanbul 2018, 62.

¹⁴⁵ Kasım Küçükalp, “Nietzsche Felsefesinde Apollon-Dionysos Ya Da Varlık- Oluş Karşılığı”, *Felsefe Dünyası*, Türk Felsefe Derneği Yayınları, Ankara 2011, Sayı 53, 45.

¹⁴⁶ Küçükalp, “Nietzsche Felsefesinde Apollon-Dionysos Ya Da Varlık- Oluş Karşılığı”, 43.

iki farklı simge olan Tanrılar karşıtlığın savaşını sürdürmek adına birbirleriyle kaynaşırlar. Yalnız bu sanata gelinceye kadar akli aşan yaratıcı eylemden dolayı kendi aralarında birliğe ulaşılmıştır. Bu birlik sonunda eski tragedyanın Dionysos - Apollon sanat yapıtlarını ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁷ Bu ise metafizik bilgiyi doğurmuş ve Batı metafiziğinin temel delillerinin oluşumunun başlangıcı olmuştur.

Nietzsche'ye göre insana doğanın gerçeklerinden uzak, sahte bir iyimserlik ve sahte bir yaşam¹⁴⁸ Dionysosca olan, aynı zamanda yaşamı olumlayanın tam karşısında yer alan bir yaşamdır. Bu ise Nietzsche'nin kabul etmeyip eleştirdiği bir durumdur. Platon idealar öğretisini Dionysosca-Apollonca olan birlikteliği ortadan kaldırarak Apollonca'yı mahiyetinden uzaklaştırarak idealar öğretisini oluşturmuştur. Platon'dan sonra öne sürülen görüşlerde Platon'unki ile öz bakımından benzerdir. Bu doğrultuda Hıristiyanlığın farklı görünümde olsa da bir Platonculuktan başka bir şey olmadığını¹⁴⁹ söyleyen Nietzsche için Platon ele alınması gereken asıl kişidir. Nietzsche için Sokrates ve Platon çöküşün belirtileridir. İki dünya anlayışı Platon ile başlamış olsa da Nietzsche için bunun asıl nedenlerinin ne olduğunun bilinmesi gerekir.

“ İnsan ‘gerçeği’ arar: kendisiyle çelişmeyen dünyayı, aldatmayan, değişmeyen, bir gerçek dünyayı.”¹⁵⁰ Böylesi bir dünya kendisinden kuşku duyulmayan bir dünyadır. Nietzsche'ye göre duyuların yanıltıcı, aklın ise düzeltici oluşu, gerçeğin akılla ulaşılabilirliği, mutluluğun değişmeyle birleşmezliği, duyunun dolandırıcılığı bütün bu anlayışların “ gerçeğe yönelik irade” ile ortaya çıkar. Çünkü bu irade yaratmaya yönelik iradenin güçsüzlüğünden başka bir şey değildir.¹⁵¹ Nietzsche'ye göre insanların hakikati değişmeyen nedenler olarak görmelerinin sebeplerinden biri “rüya”dır. Nietzsche rüya gören kişinin rüyasında gördüğü şeylerin daha değerli görüldüğünü, değerli görünenin ise daha hakiki, daha gerçek olduğunu düşünmüşlerdir.¹⁵² Böylelikle insan rüyasına gördüğü dünyayı ikinci gerçek dünya olduğunu sanmakta bu ise Tanrı inancına yol

¹⁴⁷ Friedrich Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, (Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu), Say yayınları, İstanbul 1999, 13.

¹⁴⁸ A.M. Celal Şengör, “Nietzsche ve Akla İsyân”, Cogito – Nietzsche: Kayıp Bir Kıta, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, Sayı 25, 241.

¹⁴⁹ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (Çev. Ahmet İnam), Ara Yayıncılık, İstanbul 1990, 12.

¹⁵⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, 296.

¹⁵¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 296-297

¹⁵² Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca 2*, (Çev. Mustafa Tüzel), İthaki Yayınları, İstanbul 2003, 33.

açmaktadır. Nietzsche metafiziğin kökenini de bu duruma bağlar.¹⁵³ Nietzsche'ye göre öte dünyanın hakikat olarak görülmesinin diğer nedeni ise "dil"dir. İnsanın şeylerin isimlerine ebedi hakikatler olarak bakmalarından dolayı dil, hakiki dünyanın bilgisini edindiğini sanır. Dilin aynı zamanda en yüksek bilgiyi de verdiği düşüncesi hakikatin bulunduğu dair inancın bir sonucudur.

Nietzsche bilimin iki dünya anlayışına neden olduğunu düşünerek bu dünyayı gereksiz gördüğünü söyler. Çünkü oluş içerisinde olan dünyanın ispat edilemeyecek bir yapıda olduğunu savunur. Oluş içinde olan her şey bilimin bilgi sağlamasına engeldir. Bu yüzden bilim akıl ile hakiki olanı oluşturarak bu durumu aşmayı hedefler. Nietzsche'ye göre bu çaba gereksizdir. Çünkü Nietzsche'ye göre mutlak olan bilinemez olandır, bilinen ise mutlak olmayandır.

Yaşama karşı hakikat oluşturma gayretinin başlangıcı, trajik olanı, değişimi, ebedi dönüşü anlayamamakla görülebilir. Bu durum ise yaşam yorgunluğunun içgüdüsüdür. Toplu olarak bu içgüdüye sahip olunması hayatı değil "başka dünyayı" yaratmıştır.¹⁵⁴ Yaşama sırtını dönerek karamsarlığa kapılan insan ideal içgüdüden uzaklaşarak mutsuzluk içerisinde bir öte dünyaya sarılır.¹⁵⁵ Bu durum trajik olanın tersine çevrilmesi olarak ifade edilebilir.

2.3. TRAJİK OLANIN TERSİNE ÇEVİRİLMESİ

Nietzsche evrenin oluş içerisinde bir süreci ifade ettiğini ve bu sürecin bütün olarak ele alınması gerektiğini savunur. Bu yüzden de Nietzsche çağında yaşanan krizi yüzeysel olarak değil problemin kaynağına yönelerek araştırmaya girişmiştir. Bu araştırma sonucunda ise krizin temelinde Sokrates'i ve Platon'u görmüştür.

Nietzsche'ye göre trajik kültür insanın var oluşunun saçmalığını bilmesi sonucu ortaya çıkar. İnsanı hayatın bu saçmalığından trajik kültürün bir sonucu olarak sanat kurtarır, sanat aracılığıyla o da kendini- yaşamı kurtarır.¹⁵⁶ Trajik kültürün sadece içgüdülerıyla hareket etme gücünden dolayı Sokrates bu duruma bir anlam verememiştir. Bu akıldışı geleneği reddederek bütün bir dünyayı yıktığı gibi trajediyi de

¹⁵³ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca 1*, (Çev. Mustafa Tüzel), İthaki Yayınları, İstanbul 2007, 27.

¹⁵⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, 301.

¹⁵⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, 302.

¹⁵⁶ Friedrich Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 44.

ortadan kaldırmıştır.¹⁵⁷ Nietzsche'ye göre bu trajedinin ölümüdür ve bu ölümle birlikte her yerde sezilen bir boşluk ortaya çıkmıştır.¹⁵⁸ Bu Nietzsche'nin "Şen Bilimde" Delinin söylediği Tanrının ölümünün habercisidir. Trajik olanın tersine çevrilmesi yani trajedinin ölümü ile oluşan bu süreç başlangıcında Platon olması sebebiyle Platoncu gelenek Apollon ve Dionysos arasındaki değişimi sona erdirmiş ve yeni bir dünya oluşmuştur. Oluşan bu dünya olduğu gibi kalan, değişmeyen hakikatten ibarettir. Bu Nietzsche'de olmaması gereken bir dünyanın oluşumu anlamına gelir. Varlık, bilgi alanlarıyla kurulmuş olan bu dünyanın tasarımında Platon'un etkisi olduğu için Nietzsche Platonculuktan kurtulmayı amaçlayan bir dünya tasarımını inşa etmeyi amaçlamıştır.

Nietzsche trajik dünya görüşünü, diyalektik ve Hıristiyan dünya görüşlerine karşıt olarak düşünür. Yani bu Trajedinin üç ayrı ölüm biçimleridir.¹⁵⁹ Bu ölüm biçimleri trajik olana karşıt olmakla birlikte her biri kendine özgü özelliklere sahiptir. Deleuze'e göre bu ölümlerden ilki Sokrates diyalektiği yüzünden, ikinci bir kez Hıristiyanlıkla, üçüncü kez ise modern diyalektiğin ve Wagner'in ortak darbeleriyle ölür. Trajik olanın hayata bakış açısı ve hayatı olumlaması, Nietzsche'de trajik kültürün doğmasına neden olmuştur. Ancak Hıristiyanlığın ve diyalektiğin, trajik olanı yaşayıp, anlamada ve düşünmede doğuştan gelen yetersizliğe sahiptirler.¹⁶⁰ Oluş halindeki yaşamın bilinemeyeceği için oluşun yerine Tanrıyı, hakikati koyarak Trajik olanın ölümü gerçekleşir.

2.4. NİETZSCHE FELSEFESİNİN ELEŞTİRİ ALANI

Batı felsefe tarihi söz konusu olduğunda bunun aynı zamanda metafiziğinde tarihi olarak görülmesi gerekir. Bu yüzden Batı felsefe tarihi içerisinde ele alınan konularla birlikte bunların sonucunda ortaya çıkan problemleri birçok filozof çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Bu filozofların içerisinde bulunduğu Batı metafizik geleneği birçok alanda kendisini kabul ettirirken aksiyoloji alanında Tanrının ölümüne yol açmıştır. Tanrının ölümü sonucu ortaya çıkan krizi ise Nietzsche "nihilizm" olarak ifade

¹⁵⁷ Alexander Nehamas, *Yaşama Sanatı Felsefesi*, (Çev. Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2002, 247.

¹⁵⁸ Friedrich Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 63.

¹⁵⁹ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, (Çev. Ferhat Taylan), Norgunk Yayınları, İstanbul 2010, 24.

¹⁶⁰ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, 24.

etmiştir. Nietzsche bu kriz sonucunda hayatın bir anlamı kalmadığı fark ederek, değerlerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Nietzsche’de değerleri yeniden değerlendirme felsefesinin asıl amacıdır.

Nietzsche görüşlerini genellikle Batı metafiziğine ve nihilizme karşı bir fikir olarak sunar.¹⁶¹ Bu metafiziğinde duyu-üstü veya Tanrıyı, yaşamı istemenin karşısına koyar. Bu yüzden Nietzsche, ontolojisini oluşu merkeze alarak nihilizmini hayata karşı oluşturduğu kötümserliği yenmek için kurar.¹⁶²

Hayatı yani oluşu yadsımasıyla hakikat arayışı içinde olan Sokrates, iki ayrı dünyanın var olduğu fikriyle, gerçek olarak kabul ettiği değişmeyen idealar alemi olarak belirlemiş ve iki dünya anlayışının kapısını açmıştır. Ancak bu anlayışın hakkını veren öğrencisi Platon olmuştur. Platon, Herakleitosun oluş halindeki dünyası ile Parmenidesin değişmeyen “bir”i arasında ayırım yaparak varlığı ikiye ayırır. Burada değişmeyen idealar alemini değişimin olduğu görünüşler alemine tercih eder. İdealar aleminin bilgisine sahip olmamıza rağmen görünüşler aleminde bu mümkün olmamaktadır. Değişim içerisinde olan Herakleitosçu, öncesiz, sonrası ve değişmez bir şekilde kendisi olan Parmenidesçi bir dünyadır.¹⁶³ Bu Nietzsche’ye göre hakikat arayışının zorunluluk olarak görülmesinin bir sonucudur. Görünen dünya kavramı görünmeyen fikrini beraberinde getirir. Nietzsche’ye göre bilinen olarak kabul edilen bu dünyayı görünenin etkisiyle tanıdığımız fikrine sahip oluruz. Bunun karşısında gerçek dünya kavramıyla aldatmayan, gerçeğe inandıran hatta inanmak zorunda olduğumuz bir dünya tasavvuru oluştururuz.¹⁶⁴ Nietzsche dünyanın bu şekilde görünen ve gerçek olarak görülmesinin hastalık olduğunu, hakiki varlık arayışı içerisinde olan filozofun, akıl ve mantıksal fonksiyonlarının birbirine uygunluğundan hareketle gerçek dünyayı icat ettiğini söyler.¹⁶⁵ Bu gerçek olanı icat etme, yaratmaya yönelik iradenin güçsüzlüğünden kaynaklandığını savunan Nietzsche, bu icadı; anlamı göremediği yerde onu yadsıyan insan kibri olarak değerlendirir.¹⁶⁶ Platon hayatın anlamından uzak bir

¹⁶¹ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000, 86.

¹⁶² A.g.e., 86.

¹⁶³ W.T. Jones, *Batı Felsefe Tarihi*, 1. Cilt (Çev. Hakkı Hünler), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2006, 188-189.

¹⁶⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, 299.

¹⁶⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, 301.

¹⁶⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, 304.

dünyada yaşar ancak bunun aynı zamanda ideaların kendisi olduğunu savunur.¹⁶⁷ Bu deneyimden bağımsız olarak hakikatin aranması olsa da Nietzsche için yaratıcı bir yorumdur. Heidegger ise Platon'un henüz bu aşamada Platoncu olmadığını dile getirir. Çünkü Platon, ideaları duyuşsal olanın özü olarak görmekte ve bu dünya ile bağlantısını devam ettirmektedir. Hakiki dünyanın platonik olmaması aynı zamanda daha ulaşılabilir, istenebilir bir durumda olmasından dolayıdır.¹⁶⁸ Platon istediği asıl hedefini gerçekleştirememiştir. Bütün bu görüşler hakiki dünya oluşumunu başlatmış ve daha da ileri safhaya taşımıştır. Nietzsche için öte dünya oluşumu, hakikati oluşturmak Platon'tan daha da ilerisini ifade eder. Artık insan varoluşu bu dünyayı oluşturduğu için öte dünyaya bu dünya da ulaşması imkânsız olur. Hakikat bu dünyadan, insanın varoluşundan o kadar uzaklaşmıştır ki, sadece vaat edilen olarak; inanıldığı oranda varolan olacaktır.¹⁶⁹

Dünyanın iki farklı alan olarak oluşturulma şekli zamanla değişikliğe uğrayarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Descartes, Sokrates'in oluşturduğu rasyonel dünya anlayışını özne-nesne düalizmi olarak ele almış, Tanrı ve zihnin dünya ile olan ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Gerçekliğin üç temel tözden- Tanrı, zihin, madde- oluştuğunu bunların dışında her şeyin gerçek olmadığını söyleyen Descartes, bunlar içerisinde tam anlamıyla töz sayılabilecek olan yani her şeyden bağımsız olarak varolan yaratıcı tözün Tanrı olduğunu söyler.¹⁷⁰ Değişmeyen hakikat anlayışına bağlı olarak oluşturduğu metodik şüphesini özneyi merkeze koyarak aştığını düşünür. Nietzsche ise genel geçer bir hakikatin varlığını kabul etmez.

Nietzsche'ye göre iki dünya tasavvuru yapan bir diğer düşünür ise Kant' tır. Kant'ın numen ve fenomen olarak geliştirdiği iki ayrı dünya kuramı ile gerçek dünya; erişilemeyen, kanıtlanamayan ancak bir teselli olarak düşünülmüş olsa da Platon'dan beri devam eden idealar aleminden farklı değildir. Fark sadece sis ve şüphe ile çevrelenmiş olmasıdır.¹⁷¹ Nietzsche'nin Kant'ın metafizik eleştirisi söz konusu olduğunda birtakım şüpheleri vardır. Çünkü Kant'ın "Tanrı", "ruh", "özgürlük", "ölümsüzlük" kavramlarına karşı zaferin çileci ideale zarar verdiğine inanılmaktadır.

¹⁶⁷ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 15.

¹⁶⁸ Heidegger, *Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 137.

¹⁶⁹ Heidegger, *Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, 138.

¹⁷⁰ Popkin, *Metafiziğin Kısa Tarihi*, 163-164.

¹⁷¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 25.

Ancak Kant'tan beri, her türlü aşkıncılar oyunu kazanmışlar ve Kant onlara, bundan sonra “yüreklerinden gelen isteği” izleyip kendi güçleriyle olanca bilimsel saygıyı görerek yürüyebilecekleri yolu göstermiştir.¹⁷² Hakikat, Tanrının ve öte dünyanın yerine geçerek iki dünya anlayışı farklı bir görünüm kazanmıştır.Kant' ta bilinmeyenin yani aşkın olanın bir değer taşımadığı pozitivizmle ortaya konulmuştur. Bu Platon da karşımıza çıkan akılla anlaşılabilir olan gerçek dünya ulaşılamaz halde ise bunun bir geçerliliğinin olmadığı sonucu çıkar. İnsanın akılla ulaştığı bu sonucu aklın ilk esneyişi olarak gören Nietzsche pozitivizmin horoz sesleri olarak adlandırır.¹⁷³

Nietzsche'ye göre Platonun diğer dünyaya yüklemiş olduğu değeri pozitivizmin aynı değerini bu dünya da bulmuştur. Nietzsche olguların gerçekliğine bağlı olarak oluşturulan dünya anlayışını eleştirir. Nietzsche olaylarda durup kalan Pozitivizme karşı “yani sadece olgular vardır” görüşüne karşı, bizlerin hiçbir olguyu tespit edemeyeceğimizi, böyle bir şeyi istemenin saçmalık olduğunu, olguların değil yalnızca yorumların var olduğunu söyler.¹⁷⁴ Yani, Nietzsche her türlü fikri yorum içerisinde biri olarak görür ancak tek bir yorumun hakikat olarak dayatılmasına karşıdır. Pozitivizm öte dünyayı anlamsız görmüş olsa da olguları gerçek olarak görmesi kabul edilebilir bir durum değildir.

Nietzsche varoluşun kendisi olarak yalnızca dünyanın olduğunu dile getirerek görünüş ve gerçek dünya ayrımını kaldırmak ister. Nietzsche oluşun dünya için vazgeçilmez unsur olduğunu ve oluş halindeki dünyanın tüm biçimlerinde güç istenci olarak ortaya çıktığını savunur.¹⁷⁵ Oluş halinde hayat bütün olarak açıklanamayıp ancak yorum yapılabilir. Yorum oluş içerisinde olanın ele alınışıdır. Yani tek bir yorum değil, yorumlar söz konusudur.Nietzsche dünyanın yorumdan, kudrete yönelik iradeden başka olmadığını, dünyanın değerinin bizim yorumlarımızda yattığını, yorumun asla sona ermeyeceğini ayrıca yorumların gelişigüzel ve aynı değerde olmadığını vurgular.¹⁷⁶ Dünyayı yorumlayanın yorumlarıyla perspektif ortaya çıkar. “Bilgi”

¹⁷² Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 154.

¹⁷³ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 26.

¹⁷⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, 251.

¹⁷⁵ Jaspers, *Nietzsche*, 463.

¹⁷⁶ Jaspers, *Nietzsche*, 460-462.

sözcüğünün anlamı olduğu oranda dünya tanınabilir. Ama o başka türlü yorumlanabilir, ardında tek bir anlamı yoktur, aksine sayısız anlamları-Perspektivizm- vardır.¹⁷⁷

Nietzsche insanların dış dünyayı belli sınırlar içerisinde, bir takım perspektiflerden hareketle yorum yapabildiğini söyler. “Dünyayı yorumlayanlar bizim ihtiyaçlarımızdır. İçgüdülerimizin lehte ve aleyhte olanları. Her bir içgüdü bir tür egemen olma iptilasısıdır, her birinin onun norm ve olarak diğer içgüdülere dayatmak istediği perspektifi vardır.”¹⁷⁸ Yani Nietzsche’ye her bir değerlendirme yeni bir perspektiftir. Nietzsche bilgimizin insani ihtiyaçlar tarafından yönlendirildiğini, pozitivizmin bilgiye yönelik iddialarının aksine her türlü bilginin belli bir perspektif doğrultusunda yapıldığını vurgular.

Nietzsche tek bir yorumla ortaya konulan var olanı reddederek metafiziğin karşısında dursa da metafiziğin içerisinden kaçamaz. Heidegger’e göre Nietzsche güce dayalı olduğunu düşündüğü metafizik ile metafizik yorum yapmaktadır. Bu metafizik her ne kadar nihilizmin aşılması anlamını taşısa da metafiziğin sonu yine metafizikle gerçekleşir.¹⁷⁹

Nietzsche’nin Batı metafiziğine yönelik eleştirilerinde yer alan metafizik bilgi anlayışı, yaşamın olumsuzlanmasına neden olarak günümüze kadar yaşamın yerine geçmiştir. Çünkü Batı metafiziğini ayakta tutan bilgi, varlık ve değerlere ilişkin inançlarla oluşturulmuştur. Nietzsche’ye göre düşünce yoluyla ulaşılabilen varlığın realite olarak kabul görülmesi Sokratik rasyonalizmdir. Sokrates için anlaşılabilir olan oluş halinin reddedilip anlaşılabilir bir dünya tasarımı gereklidir. Yaşamı reddeden Sokrates, yaşamla birlikte içgüdüyü de reddeder. Sokrates bununla birlikte içgüdüünün önemini reddeden ve bunun yerine akli ve insanın en önemli etkinliği olarak değerlendirdiği diyalektiği temele almak ister.¹⁸⁰ “Sokrates ile birlikte yunan zevki, diyalektik lehine yön değiştirir: daha seçkin bir zevk bertaraf edilmiş, ayaktakımı diyalektikle üste çıkmıştır.”¹⁸¹

Sokrates öncesi iyi toplumlarda değersiz görülen reddedilen diyalektik, Sokrates’le birlikte ayaktakımı aristokratlara karşı kullanmaya başlamıştır. Sokrates ve

¹⁷⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, 251.

¹⁷⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, 251.

¹⁷⁹ Heidegger, *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü*, 47.

¹⁸⁰ Nehamas, *Yaşama Sanatı Felsefesi*, 244.

¹⁸¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 15.

yanlıları için akıl kurtarıcı olarak son çaredir. Yunan düşüncesinin akılcılığa yönelik akıllılığı, Nietzsche'ye göre sıkıntılı bir durum olduğunu gösteriyordu. Kişinin yalnızca bir seçimi vardı: ya yok olmak ya da saçma bir şekilde akıllı olmaktı. Sokrates 'i takip edenlerde aklın günışığından yararlanmış ve yol göstermiştir. Bu akıl=erdem=mutluluk ile Sokrates'in takip edilmesi gerektiğini ve her ne pahasına olursa olsun içgüdülere, bilinmeyene teslim olmaması gerektiğini vurgular.¹⁸² Aklı temele alarak dekadansın bir ifadesi olarak görülen içgüdülerden kurtulmayı gösteren Sokrates bir çare, bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Ancak Nietzsche akıl, erdem ve mutluluk eşitliğini saçmalık olarak nitelemiş ve bu saçmalaktan insanların yakasını kurtaramadığını dile getirmiştir.¹⁸³ Nietzsche savaşmak zorunda oldukları içgüdülerden akıl yoluyla kurtulabileceklerine dair inançların aslında decadence olduğunu, kurtuluş için tercih edilen araç olarak aklın kendisi, decadence'ın farklı tezahürleri olduğunu savunur.¹⁸⁴

Sokrates varlık ve bilgi söz konusu olduğunda sofistler gibi şüpheli davranmış olsa da onlar gibi şüphesini amaç haline dönüştürmemiştir. Rasyonel temellere dayalı bir ahlak anlayışı ortaya koymuş, bilginin ahlak alanında ortaya çıktığını bunun ise erdemin bilgisi şeklinde adlandırmıştır. Erdemin bilgisine diyalektik yöntemle ulaşılabilir olduğunu söyleyen Sokrates aynı zamanda insanın diyalektik yöntem ile hakikate sahip olabileceğini iddia eder. Böylelikle akli merkezi konuma yerleştirmiştir.

Sokrates'e göre insan, bir beden bir ruhtan meydana gelen, bir maddi bir de manevi boyutu bulunan bileşik bir varlık olup, bunlardan insanın gerçek benliğine karşılık gelen, onu her ne ise o yapan öge ruhtur. Gerçekten var olan, ölümsüz ruh karşısında beden yalnızca bir araç konumundadır.¹⁸⁵ Ancak Nietzsche tam karşıt bir fikir ortaya koyar. Bu karşıtlık ise akla değildir. Doğuştan kendisinde var olan bilgiler akla ayrıcalıklı bir alan sağlar. Yaşamın olumsuzlanıp ayrı bir dünyanın olanağını sunan bu akıl Nietzsche için kabul edilemez. Değişimin olmadığı hakiki dünya değerlerin dayanağı ve içerisinde bulunduğumuz alemin sebebidir. Akıl ise burada hakiki dünyaya ulaşabilen tek araçtır. Bu durum beraberinde Nietzsche'nin yanılısma olarak ifade ettiği yeni bir dünyayı karşımıza çıkarmaktadır. Yanılısma ile oluşturulan bu yapıya gelen

¹⁸² Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 17.

¹⁸³ Nietzsche, *Güç İstenci*, 229.

¹⁸⁴ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 18.

¹⁸⁵ Ahmet Cevizci, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, Asa Yayıncılık, Bursa 2012, 221.

eleştiriler ise sokratik düşünceye ve onun hakikat anlayışınadır. Parmenides’le başlayan bu yapının oluşumu Platon ile asıl şeklini kazanacaktır.

Nietzsche, Herakleitos’un oluş fikrini benimsemiş, oluşun getirdiği yaşamı görüşlerinin temeline yerleştirerek oluşu savunur. Yaşamın oluştan ibaret olmasından ötürü, olguları kesin bir dille reddeden Nietzsche, olguların değil, yalnızca yorumların olduğunu iddia eder.¹⁸⁶ Bu yüzden de bilginin mümkün olmayacağını söyler. Çünkü sonsuz yorumlar oluşun, bilgisinin mümkün olmadığını gösterir. Nietzsche’nin bu görüşlerine karşı Platon idealer alemini oluşturmuştur. Platon’a göre bilmek, ruhun ölümsüzlüğü ve gerçekliğin bilgisine sahip olmasından dolayı “anımsama”(anamnesis) olarak adlandırılır. Platon’a göre bilgi eğer bir şeyin bilgisi olacaksa yalnızca idealerin bilgisinin nesnesi olabilir. Platon, değişim içinde olanın varolmayacağını dolayısıyla bilgisinin de mümkün olmadığını dile getirir.

Platon bu görüşleri itibariyle Nietzsche’nin eleştiri odağında yer alır. Çünkü Nietzsche değişenin gerisindeki değişmeyen yer alması ve değişmenin ise akılla kavranabileceği düşüncesini kabul etmeyip oluş dışında olan her şeyi reddeder. Oluştan ibaret olan yaşamda bilginin olamayacağını bu yüzden bilginin olabilmesi için varlığın oluşturulduğunu düşünür. Çünkü Nietzsche’ye göre oluşta anlam görememe, oluşun anlamsızlığı sonucunda onu yadsımaktadırlar.¹⁸⁷ Nietzsche sürekli oluş halinde olan evrenin sonsuz yorumlanabilir olduğunu söyleyerek kendisine kadar ki anlayışları yorum olarak değerlendirmiştir. Ancak bu yorum olarak değerlendirdiği görüşler ortaya koyanlar tarafından yorum değil hakikat olarak savunulmuştur. Platon da bu görüşü savunanlardan biri olarak hakikat anlayışını yorum olarak görmez, idealerin bilgisi olarak ortaya koyar. Bu anlayış ise Nietzsche’nin perspektivizm anlayışıyla çelişir.

Platon bilgiyi episteme ve sanı olarak ikiye ayırarak idealer dışında bilginin mümkün olamayacağını savunur. Yalnızca akıl yoluyla ulaşılabilen bilgi sürecinde hayattan soyutlanmış kendini gösterir. Bu ise Nietzsche’ye göre bilgi ile davranışın öldürülmesidir.¹⁸⁸ Yaşamdan yola çıkılarak oluşturulmayan bir evren ve buna bağlı olarak bilgi anlayışı yanılısma olarak değerlendirilir. Platon İdealar öğretiyse bilgi konusunu ele almış ve “Bilgi nedir?”, “ Bilgi nasıl mümkün olur?” gibi sorulara cevap

¹⁸⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, 251.

¹⁸⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, 304.

¹⁸⁸ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 45

aramış ve aradığı cevaplarda değişmeyenin bilgisini kasteder. Bu bilgiyi ise duyularla kavranan nesnelere dünyası değil, gerçeğin dünyası, değişmeyenin bilgisi olan idealar dünyası verecektir. Bu görüşüyle Platon bilgiyle varlığını birleştirir. Yalnızca var olanın düşünülebileceğini dile getirerek düşüncelerine zihinsel varlık kazandıran metafizikçiler söz konusu varlık üzerinden de değerler oluşturmuşlardır. Nitekim Platon ve Sokrates de bu dünya dışında gerçeği arayarak yaşamı ve oluşu yok saymışlardır. Nietzsche, değişmeden aynı kalan olguları reddederek buna bağlı olarak ortaya koyulan bilgi anlayışlarını da reddetmiştir. Oluş içerisinde olanın bilgisi olanaksızdır. Bu yüzden Nietzsche'ye göre olgulardan değil yorumlardan bahsedebilir. Bu yorumların ise tek bir anlamı olmayıp aksine sayısız anlamları vardır. “Perspektivizm”¹⁸⁹ tek bir hakikatin olmadığını söyleyen Nietzsche'ye göre hakikatin dayandırılacağı evrensel ilke de söz konusu değildir. Çünkü , “ Her şey olmaya gelmiştir. Hiçbir sonsuz olgu yoktur; tıpkı hiçbir mutlak doğrunun olmaması gibi.”¹⁹⁰

Nietzsche Platon'u yalnızca bilgi alanında değil aynı zamanda sanat gibi diğer alanlarda da ideaları temele aldığı için eleştirir. Çünkü Nietzsche açısından hangi alan olursa olsun oluşturulmak istenen kurgu ile bağlantı uyumu olmak zorundadır. Ki ideaları merkeze alarak aklın idealara diyalektikle ulaşması, ruhun doğuştan ideaların bilgisine sahip olması vs. bunlar zorunluluğun sonucudur.

Mutlak hakikati Tanrı ve öte dünya ile dile getiren Hristiyanlıkta bilgi ezeli olarak karşımıza çıkar. Yani Platon'da ki ideaların bilgisinin yerine Tanrının bilgisi geçer. Tanrının yaratımı olarak görülen öte dünya ulaşılamaz bir noktadır. Bu durum Nietzsche'ye göre yaşamın ağırlık noktası yaşamın içine değil “öte” ye atılmasıyla hiçliğe yerleşir. ¹⁹¹ Çünkü asıl anlam artık “öte dünyada” dır. Öte dünyaya duyulan inançla birlikte yaşam ve yaşam istemi, düşman kabul edilerek; “öte dünya” lık yalanı için Tanrı formül haline gelmesi; Tanrıda “hiç” in tanrısallaşması, hiçlik isteminin tanrısallaşmasıdır. ¹⁹² Nietzsche bunun hakiki yaşam olduğunu, içgüdülerin artık değerini yitirmiş olduğu bu durumu yozlaşma olarak adlandırır. ¹⁹³ Tanrıda var olan olarak kabul edilen hakikat bilinmesi gereken yerdedir. Böylelikle bütün değerlerin

¹⁸⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 251.

¹⁹⁰ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 25.

¹⁹¹ Nietzsche, *Deccal*, 61.

¹⁹² Nietzsche, *Deccal*, 29-30.

¹⁹³ Nietzsche, *Deccal*, 18.

kaynağında olan Tanrı bilgininde merkezindedir. Bu yüzden de Tanrıya olan inançtan hareketle bilgiye ulaşılır.

17. yüzyılda beden ve ruhu iki ayrı töz olarak ele alan Descartes, akli temele alarak bu iki tözün üzerine töz olarak Tanrıyı koymuş ve bilgi anlayışıyla modern dönemin en önemli ismi olmuştur. Tanrıya olan inançla ulaşılan bilgiye, Descartes'le birlikte akılla ulaşılabilir hale gelmiştir. Descartes cogito ile Tanrı, dünya ve insanı birbirinden ayırmış dış dünyaya ilişkin kuşkusundan salt düşünce ve Tanrı kavramından hareketle kurtulmuştur. Epistemolojini özne temelli oluşturan Descartes, bütün bilgilerin düşünceyle elde edilebileceğini söyler.

Nietzsche, Descartes'in fikirlerini kurgusal olarak değerlendirir. Düşünen özne "ben" alışkanlık olarak kabul görmüştür. Çünkü "ben" i kesinlik haline getirerek onsuz düşünülme bir konum kazandırılmıştır. Nietzsche bu düşünceden hareketle şu tespitte bulunmuştur. " Düşünme ve Ben vaaz edilir: Ama şimdiye kadar halk gibi 'ben düşünüyorum' da doğrudan doğruya kesin bir şeye inanılıyordu ve bu "Ben" in düşünüşün onun analogisine göre bütün diğer nedensel hal ve durumları anlıyorduk. Bu fiksiyon (kurgu) ne denli anlaşılabilir ve kendinden yoksun olunamaz olsa da şimdi o tek başına tevehhüm edildiğine karşı hiçbir şeyi ispatlamaz. Bir inanç hayatın şartı olabilir ve buna rağmen yanlış olabilir."¹⁹⁴

Nietzsche genel geçer doğrulara ulaşmanın imkânsız olduğunu söyleyerek dış dünyanın gerçekliğinin Tanrının mükemmelliğine bağlanmasını yani yaşam dışında hiçbir şeyi kabul etmez. Nietzsche, Descartes'in öznenin hareketle dış dünyanın bilgisine ulaşılabilirliği fikrinin inançtan öteye gidemeyeceğini söyler. Tanrının varlığına dair temellendirilmesi için inanç gereklidir. Nietzsche, bunun gramere duyulan inanç devam ettiği sürece Tanrıdan kurtulamayacağımızı söyler.¹⁹⁵ Nietzsche oluşturulan özne (ben) ile Tanrının varlığından hareketle dış dünyanın bilgisine akıl aracılığıyla ulaşılması fikrini kabul etmez. Çünkü Nietzsche'ye göre kuramsal dünya görüşü ile trajik dünya görüşü arasında sonsuz bir savaş vardır.¹⁹⁶ Zihin ve beden olarak düalist bakış açısına sahip olan Descartes, rasyonalist bakış açısıyla özneyi merkeze

¹⁹⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, 252.

¹⁹⁵ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 23.

¹⁹⁶ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, 99.

olarak oluş karşıtı bir tavır aldığını göstermiştir. Nietzsche bu düalist yaklaşımı eleştirmiş olsa da Apollon ve Dionysos akla düalist bakış açısını getirmektedir.

Descartes' deki düalist bakış açısı bir takım farklılıklarla Kant'ta fenomen- numen düalizmi olarak karşımıza çıkar. Duyularla algılanan fenomenal dünya ile bilimsel bilgidен, numenal alandan metafiziksel alan olarak bahseden Kant numenal alanın bilimsel bilgidен bahsedemeyeceğini söyler. Nietzsche'ye göre Kant, Platon'un iki dünya anlayışını farklılaştırmış ve hakiki dünyanın var olduğunu ancak bilinemeyeceğini savunur.

Nietzsche Kant'ın görüntü ve kendinde şey olarak ayırım yapmaya hakkı olmadığını, Kant'ın “kendinde şey” i mantıksal olarak çıkarılan bir sonucu değil de doğrudan doğruya verilmiş olarak gördüğünü düşünür.¹⁹⁷ Çünkü Nietzsche en büyük hayalciliğin bilgi üzerine olduğunu dile getirirken, “kendinde şey” diye bir şeyin olmadığını buna rağmen, nitelikleri bilinmek istenir. Böyle bir şeyin olduğunu varsaydığımızda bu kez kayıtsız şartsız olan “kendinde şey ” tanınamayacaktır.¹⁹⁸ Kant buna rağmen kabul eder. Bu ise Nietzsche için anlamsız olanı savunmaktan başka bir şey değildir.

Kant deneyimden uzak kendinde şeyin bilinebileceğini ancak deneyimlerimizin bulunduğu fenomenal alanın bilgisine ulaşabileceğimizi söyleyerek Nietzsche'den ayrılır. Nietzsche bilginin oluşa bağlı olarak mümkün olmayacağını ifade ederken, Perspektivizm ile dünyaya ilişkin yorumların olduğunu savunur. Her şey oluş içerisinde ise her şey değişiyor ise bunun bilgisinden değil yorumundan bahsedebiliriz. Bu ise ayrı ayrı yorumlar demektir. Nietzsche bu noktada Kant ile hem fikirdir. Çünkü Kant ve Nietzsche'ye göre, insanların görünüşü anlamalarını sağlayan kavramlar aslında görünüşe insanlar tarafından dayatılır.¹⁹⁹ Bu dayatmalar farklı yollarla gerçekleşerek farklı sonuçlar ortaya çıkar. Nietzsche'de bu dayatma sonsuz yorumu Kant'ta ise bilgiyi ortaya çıkarır. Nietzsche, bireysel ve yorumla sınırlı bir sonuca varır. Kant ise genel bir sonuca varır. Kantçı kategoriler her insan için aynı ve değişmez nitelik ve niceliğe sahip olduğundan, bunların insan zihninde ve her insan için aynı sonuçları verdiğini, bu sebeple de Kantçı epistemolojinin insan doğasına bağlıdır. Bunun karşısında

¹⁹⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, 281.

¹⁹⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, 281-282.

¹⁹⁹ Megill, *Aşırılığın Peygamberleri*, 106.

Nietzsche’de gerçekliğin inşa edilmesi süreci keyfi ve bireysel bir şey olduğunun altını çizer.²⁰⁰ Numenler alanına kategorilerin dayatılması Kant tarafından gerçekliğin inşası olarak görülürken; Nietzsche bunu “başka türlü gösterme olarak ya da yerinden etme, düzenini bozma olarak değerlendirilir.”²⁰¹ Nietzsche’ye göre bilgi, Kant’ta olduğu gibi, gerçekliğin teorik kavranışı değildir. Tam tersi bilgi, yaşamla bir olan insanın, kendi yanlısamlarının oluşturduğu, tamamen kendine yeterli bir kümedir.²⁰²

Nietzsche değişmez, genel geçer bir bilginin mümkün olmadığını söyler. Bilginin nesnesinin varlığının temellendirilmesinde kaynaklık ettiğini savunur. Değişmeyen bilgi, değişmeyen nesnesini düşündürür. Bu oluşun, yani hayatın yadsımasıdır. Ancak Nietzsche bilgiyi yaşamın yadsıması olarak değil, yaşamın olduğu gibi kabul edilmesidir. Bu yüzden bilgi; oluşun sonsuzluğu karşısında yorum yapabilmektir. Yaşam oluşun kendisi olmakla birlikte Platonculuğun savunduğu gibi bilginin değişmeye bağlanması birbirlerine karşıt görüşlerdir. Değişmeyi kabul etmeme hakikatin yok oluşuyla sonuçlanır. Bu anlayış ise Batı metafiziğin bakış açısından farklı olup oluşu oluş içerisinde bilmeyi değil de anlamayı hedefleyen bir tutumdur ki bu aynı zamanda değerlerin yok olması anlamına gelmektedir.

Batı metafiziğin kendisini en açık şekilde ortaya koyduğu bir diğer alan olan ahlak, Nietzsche felsefesinin de temelinde yer alır. Ortaya koyduğu ahlak anlayışıyla yaşam karşıtlığını doğuran Batı metafiziğinin oluşturduğu değerlerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğine inanan Nietzsche, bu şekilde var olan değerlerin gerçek yüzünü göstermenin önemini vurgular.

Ahlaki fenomenlerin değil, aksine fenomenlerin yalnızca ahlaki bir yorum olduğunu savunan Nietzsche, günümüze kadar gelmiş olan ahlakın da bir yorum olduğunu ancak bu yorumun yanlışlığı üzerinde durur.²⁰³ Çünkü bu söz konusu ahlak doğaya aykırı, doğrudan yaşamın içgüdülerine karşı tam tersi konumda yer almaktadır.²⁰⁴ Burada Hıristiyan-Avrupa ahlak yargılarını çöküntü, hayata inançsızlığın karamsarlığın hazırlanışının belirtileri olarak gören Nietzsche²⁰⁵, bu durumun aşılması

²⁰⁰ Megill, *Aşırılığın Peygamberleri*, 106.

²⁰¹ Megill, *Aşırılığın Peygamberleri*, 106.

²⁰² Megill, *Aşırılığın Peygamberleri*, 107.

²⁰³ Nietzsche, *Güç İstenci*, 147.

²⁰⁴ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı Ya Da Çekiçle Felsefe Yapmak*, 30.

²⁰⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, 147.

konusunda; ahlakın sorununu görmeyi ve göstermeyi bir ödev ve mesele olarak görmektedir.²⁰⁶ Buradan hareketle ahlak üzerinde yükselen değerlerin ele alınması gerektiğini vurgulayan Nietzsche; “ ahlak değerlerinin bir eleştirisine zorunluyuz; değerlerin kendilerinin değeri öncelikle sorgulanmalı”²⁰⁷ düşüncesiyle değerleri yeniden değerlendirme yoluna gider.

Değerlerin yeniden değerlendirmesini yapan Nietzsche, hiçbir koşula bağlı kalmaksızın kabul edilecek değerlerin mümkün olmadığını söyler. Bu kabul edilen ahlakı ahlaksızlığın bir biçimi olarak adlandırır.²⁰⁸ Nietzsche’ye göre genel değerlere dayalı bir ahlak mümkün değildir. Var olduğu kabul edilen bu ahlakı ise Nietzsche, iyiyi ve kötüyü insanların hep kendi kendine verdiğini, bunları başkalarından almadığını dolayısıyla bunların Tanrı tarafından verilmediğini söyler. Bu ise Nietzsche’yi metafizikçilerden ayırır.²⁰⁹ Çünkü Nietzsche’ye göre “neyin iyi neyin kötü olduğunu henüz kimse bilemez: yaratıcı olmadığı sürece.”²¹⁰

Değerlerin yeniden ele alınmasıyla insan tiplerine bağlı olarak ahlakı ikiye ayıran Nietzsche; bu ahlaklara “efendi” ve “köle” ahlakı adını verir. Köle ve efendi ahlakı Nietzsche’nin ahlak felsefesi için önemli bir role sahip olmakla birlikte *Ahlakın Soykütüğü Üzerine* adlı eserinde üzerinde çok durduğu bir konudur. Nietzsche tarihteki bütün ahlaki çatışmaların temelinde köle ve efendi ahlakının yer aldığını söyler:

*“Yeryüzüne egemen olmuş, hala da egemenliğini sürdürmekte olan birçok daha ince ve daha kaba ahlakta dolaştım, gördüm ki, belli özellikler, birbirine bağlı olarak, düzenli olarak birlikte ortaya çıkıyor: Şimdiye dek iki temel tip ortaya çıktı; bir de temel ayırım. Efendi ahlakı ve köle ahlakı var; - hemen eklemeliyim, bütün daha yüksek ve karışık kültürlerde, bu iki ahlakın arasını bulma çabaları görülüyor; yine de sık sık karşılıklı yanlış anlama, evet, kimi kez zorlayarak bir araya getirme- aynı insanda aynı ruhun içinde bile.”*²¹¹

Efendi ahlakı trajik insanın, köle ahlakı ise sürü insanın ahlakına karşılık gelir. Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üzerine* adlı eserinde:

“Her soylu ahlak, kendine zafer kazanmış biçimde “evet” demekten gelişirken, köle ahlakı daha başında “dışta” olana, “farklı” ya, “kendi olmayan” a “hayır” der: Bu Hayır onun eylemidir. Var olması için köle ahlakının, hep karşı dış dünyaya, fizyoloji açısından bakıldığında, genellikle eyleme geçmesi için dış uyarıcıya

²⁰⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, 149.

²⁰⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 33.

²⁰⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, 168.

²⁰⁹ Nietzsche, *İşte Böyle Buyurdu Zerdüşt*, 75.

²¹⁰ Nietzsche, *İşte Böyle Buyurdu Zerdüşt*, 268.

²¹¹ Nietzsche, *İyinin Kötünün Ötesinde*, 191.

gereksinimi olmuş- eylemi temelde tepkiden kaynaklanmış. Soylu değerlendirme biçiminde ise tersi söz konusu: Kendiliğinden eyleme geçer ve gelişir; karşıtını kendine daha minnettar, daha sevinç dolu evet demesi için arar.”²¹²

Yani köle ahlakı insanın en önemli eylemi “hayır” demesidir. Çünkü “evet” diyebilmek cesaret ve güç gerektirir. Nietzsche’ de ahlak söz konusu olduğunda ise çoğunlukla köle ahlakını anlar. Efendi ve köle arasındaki en temel fark efendinin kendi değer ölçütünün olmasıdır. Köle ahlakının esareti altındaki kişi, toplumun değer yargılarını kabul ettiği durumda ahlak değerlerine uymak zorunda kalan insan iken efendi ahlakına bağlı insan ise varlığından hareketle değerlendirmede bulunur. “Soylu ruhun kendisine derin bir saygısı var” iken, köle ahlakı güçsüzlükten doğduğu için saygı ilişkisi olamayıp hınç duygusundan hareketle soylu kişilere duydukları nefret ile bir dayanışma oluştururlar.²¹³ Efendi ahlakı ile köle ahlakını ayıran temel nokta güç istemidir. Efendi ahlakı güçlü olanların ahlakıdır. Köle ahlakı ise bu güç isteminin peşinden gidecek cesarete bile sahip olamayan ahlaktır. İçinde bulunduğu durumda içten içe gücü arzulan köle ahlakı bu eylemi gerçekleştiremediği için, efendiye karşı hınç duygusu besler. Efendi ahlakı yalnızca kendi kendine itaat et ilkesini benimserken, köle ahlakı kendi kendisine değil, başkalarına itaat ettiği için köle olmaktan kurtulamaz.

Soylu insan ile köle insan arasında bir geçiş karakteri olarak “ruhban tip” in olduğunu dile getiren Berkowitz, bu tipin yönetici konumunda olarak; yönetimini köle değerler lehine devam ettirdiği görüşündedir.²¹⁴ Efendi ve köle ahlakını, iyi ve kötü kavramlarına bağlı olarak “İnsanca Pek İnsanca” adlı eserinde ele alan Nietzsche; bu iki ayrımı egemen olan ve olunan, soy ve kastların ruhunda bulunduğu iddiasındadır.²¹⁵ Bu yüzden asil insan; iradesi ve gücü içerisinde barındırmasıyla, bunun karşısında ise asil olmayan insan, egemen olana yani asil olana karşı bir hınç, bir intikam duygusu taşıması ile ahlakını oluşturur.

Efendi ahlakı, asil insanlar tarafından oluşturulan ahlaktır. Belirleyen olarak bu asil insan, onaylanmaya gereksinim duymadan değer yaratan insandır. Bu ahlak güç duygusuyla oluşan böyle bir ahlak, kendi kendini yücelten ahlaktır.²¹⁶ Bu ahlaka sahip

²¹² Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üzerine*, 51.

²¹³ Nietzsche, *İyinin Kötünün Ötesinde*, 200.

²¹⁴ Peter Berkowitz, *Nietzsche Bir Ahlak Karşıtının Etiği*, (Çev. Ertürk Demirel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, 121.

²¹⁵ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 66.

²¹⁶ Nietzsche, *İyinin Kötünün Ötesinde*, 191.

olan asil insan dengi olana karşı bir tavır içerisine girerken, köle olana karşı bir tavır sergilemez, düşmanlık dahi beslemez. Oysa efendi ahlakının karşısında yer alan köle ahlakı ise asil olmayan insanın yaratımıdır. Bu ahlak insanın tüm durumları karşısında önyargı ve karamsar bir bakışa sahip olup²¹⁷; kendisini hayali bir intikamla avutan bir varlığın hınç duygusu içerisindedir.²¹⁸ Yaratıcı edimi asil insanın değerlerini tersine çevirmekten ve bu değerlerin değersizliğini kanıtlama mücadelesinden hareketle; akılcı meşrulaştırmayı oluşturmuştur.²¹⁹ Nietzsche için tarihsel bir anlama sahip olan köle ahlakı; Batı metafizik tarihinde bilhassa Hıristiyanlıkla kendisini gösteren ahlak tipidir. Bu ahlak beraberinde değerlerin değersizleşme aşamalarını da beraberinde getirir ve sonunda ise nihilizmi doğurur.²²⁰

Akıl ile erdemi eşitleyen bir anlayışa sahip olan Sokrates ve Platon, ahlakı ise bilgi ile eş görerek değişmez ve genel geçer olma özelliğinin sadece bilgi için değil ahlak içinde geçerli olduğunu düşünüp bu doğrultuda oluşturdukları hakikate bağlı olarak değerlerin de değişmez olduğu sonucuna varmışlardır. İyi olanı bilgi ile eş tutup üst bir mertebe olarak görmekte kötü olanı ise bilgisizlikle, içgüdülerle açıklamışlardır.²²¹ Böylelikle Sokrates'ten itibaren başlayan bu süreç, bilgiyi dolayısıyla da ahlaki değerleri diğer bütün değerlere egemen kılmaya başladı.²²² Özellikle ahlakın diğer bütün değerlere hâkim kılınması Hıristiyanlıkla gerçekleştirildi.

Nietzsche'ye göre "halkın Platonculuğu" olarak görülen Hıristiyanlık yeryüzünde daha önceden hiç eşi görülmemiş bir ruh gerginliği yaratmıştır.²²³ Hakikati; bu dünyada iken ulaşılmaz olarak konumlandırılan Hıristiyanlık; bu ulaşılamayana giden yolu ise bu dünya içerisindeki yaşama, bu dünya yaşamına yüz çevirme de bulur. Hakikatin bu dünyanın dışına itilerek, bu hakikatin Tanrı'nın kendisi olarak görülmesi, beraberinde ahlakında Tanrı'ya bağlanmasını gerektirmiştir. Bu ise ahlakın "verilen" bir şey olarak görülmesine yol açmıştır.²²⁴ Hıristiyanlık ahlakını aynı zamanda köle ahlakı olarak gören Nietzsche bu köle ruhunun Hıristiyanlığa rahip ruhlu halk olan Yahudilerden kaldığı inancındadır. Nietzsche için "soylu", "güçlü", "efendi" ve "yönetici" lere karşı

²¹⁷ Nietzsche, *İyinin Kötünün Ötesinde*, 200.

²¹⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 40.

²¹⁹ Berkowitz, *Nietzsche Bir Ahlak Karşısının Etiği*, 123-124.

²²⁰ Derya Küçükcalp, *Politik Nihilizm*, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005, s.99.

²²¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, 18.

²²² Nietzsche, *Güç İstenci*, 153.

²²³ Nietzsche, *İyinin Kötünün Ötesinde*, 10.

²²⁴ Nietzsche, *İyinin Kötünün Ötesinde*, 97.

daha önce eşi benzeri görülmeyen büyük kötülüğün bu rahip halk tarafından yapılarak en büyük tinsel intikamı gerçekleştirdiklerini düşünür.²²⁵ Asil ve güçlü olana bağlı olarak bütün değerleri tersine çeviren yapı ile “ahlakta köle başkaldırısı” başlamıştır.²²⁶ Hınç duygusuyla başlayan bu ayaklanma ile birlikte iki karşıt değerler çifti olan “iyi ve kötü”, “hayır ve şer” binlerce yıl sürecek olan korkunç bir savaşa girmiş ve bu savaşta ikincisi yani kötü ve şer uzun bir süredir üstün durumdadır.²²⁷ Bunun sebebi ise gücünü kendi olumlamasından değil kendin dışında olana hayır demesi ile oluşturduğu tepkisellikten alır. Büyük bir güce sahip olmadan da zafer elde eden köle ahlakı insanı egemen hale geldiğinde bile köle ahlakını devam ettirir. Çünkü hiçbir değer yaratmayan, soylu olmayan, değerleri tersine çevirmesine bağlı olarak da yaşamı yadsıyan bir yapıdadır. İnkâr edilen yaşam yerine öte dünya değer kazanır. Bu düşünce sonucunda ise yaşamın artık hiçbir anlamı yok diye yaşamak; yaşamın anlamı olur.²²⁸ Öte dünya ile şekillenen yapı içerisinde vaat edilen ruhun refahı; “dünya benim çevremde dönüyor” düşüncesini, beraberinde de herkese eşit hak öğretisi en büyük silah haline gelmiştir.²²⁹ Bu sıradan insanın yüceltilip sürü içgüdüleriyle meydana gelen yüksek değerlerin üzerine çıkamayacağını ve bunun sonucu olarak yaşamın güçsüzleşip fakirleşeceğini göstergesidir.²³⁰ Bu ise nihilizmin ta kendisidir.

Nietzsche’ye göre nihilizmi ortaya çıkaran sebepler; Deleuze’un ifadesine göre, Hıristiyanlıkla birlikte ortaya çıkan ve oluşan “hınç”, “vicdan azabı”, “çileci ideal” aşamaları olup, bu aşamalar sonrasında ise “Tanrının ölümü” ve “son insan” ortaya çıkar.²³¹ Bu aşamalarda köle ahlakının güçsüzlüğü sonucunda ortaya çıkan hatalarında, kendi dışında bir başkasını suçlar. Bu ise aslında zayıflığının göstergesidir. Hınç vicdan azabına dönüştüğünde ise hata içselleştirilerek bütün yaşamın kendilerine katılması beklenir. Daha sonra bulaşıcı gücün en fazlasını elde ederek tepkisel topluluklar oluşturulur. Çileci ideal aşamalarında ise yaşam yadsınarak; üstün kabul edilen değerlere göre yargılanır ve mahkûm edilir. Yaşamın yalnızca hastalıklı ve en zayıf hallerine kurtuluş vaat edilir.²³² Değerlerin bu şekilde alaşağı edilmesi; hümanist

²²⁵ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 48.

²²⁶ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 48.

²²⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 66.

²²⁸ Nietzsche, *Deccal*, 62.

²²⁹ Nietzsche, *Deccal*, 63.

²³⁰ Küçükalp, *Politik Nihilizm*, 118.

²³¹ Deleuze, *Nietzsche*, 36-39.

²³² Deleuze, *Nietzsche*, 36-38.

teolojiyle²³³birlikte Tanrının ölümüne kadar gider. Tanrının ölümü ile nihilizm sonlanmamış, yalnızca biçim değiştirmiştir. Daha öncesinde üstün değerler adına yaşamın yadsınması, değerlerin değersizleşmesi yani nihilizm, Tanrının ölümü ile üstün değerlerin yerine insanca-peki insanca- değerlerin anlamını taşımaya başlar.²³⁴Tanrının ölümü ile birlikte Tanrının yerine geçip onsuz yapabileceğini iddia eden insan; zamanla Tanrısal değerlerle birlikte insansal değerlerden de uzaklaşan bir dünyada daha da uzaklaşır. Hiçlik istenci tepkisel yaşamın yadsınmasına dönüşerek; insanda kendisini etkin olarak yok etme isteği uyandırır. Bu Nietzsche için nihilizmin tamamlanması adına her şeyin hazır olduğu anlamı taşır.²³⁵

2.4.1. Nietzsche'nin Perspektivizmi

Perspektif, bir şeye, nesneye ilişkin bakış açısını ifade eder. Perspektivizm ise sözcük anlamı itibarıyla insanlara dış dünyayı kavram, ilke ve kabullerden hareketle yorumlayabilme imkânı veren, bu kavramlar birbirine eş değer olmasına rağmen aralarında birini tercih etmenin mümkün olmadığı ancak alternatif sistemlerin var olduğu savunan öğretilerdir. Buna bağlı olarak tüm bilgilerin genel dünya görüşüyle ilişkili olup ihtiyaçlarımıza uygun gelir. Ancak bunu içteki derin ve bireysel gerçekleri göz ardı ederek gerçekleştirir.²³⁶

Nietzsche felsefesi ortaya koyduğu keskin eleştiri ile Batı felsefesinin temel kategorilerinden ayrılarak geleneksel felsefenin özne, temsil, hakikat, değer ve sistem gibi temel anlayışlarının yerine, olguların değil sadece yorumların olduğu ve nesnel hakikatlerin değil yalnızca birey ya da grupların kurgularının olduğu perspektivist bir yönelimi ortaya koyar.²³⁷ Platon'dan kalan epistemoloji geleneği, hakikate olan inancını iki temele dayandırır. Bulardan ilki Platon'da 'İdealar Dünyası', Kant'ta 'Kendinde şey', Pozitivist düşüncede ise 'Olgular Dünyası' adında değişimden bağımsız statik bir gerçeklik alanı, ikincisi ise bu gerçekliği olduğu gibi gösterme olanağına sahip olan saf yeti olma koşuluyla insan zihnidir. Ancak Nietzsche Güç isteci teorisinde oluşun tek gerçeklik olduğu iddiasıyla ilkini perspektivizm görüşüyle de ikinci temeli hedef alır.

²³³ David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, (Çev.: Ahmet Cevizci), Paradigma Yayınları, İstanbul 2005, 209.

²³⁴ Deleuze, *Nietzsche*, 39.

²³⁵ Deleuze, *Nietzsche*, 42.

²³⁶ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1256.

²³⁷ Ali Utku, "Çekiçle Felsefe Yapmak", *Virgül*, sayı: 18, 1999, 10.

Böylelikle Nietzsche, ‘Kendinde şey’in, ‘İdea’nın, ‘Olgu’nun varolduğu yani geleneksel epistemolojinin esas dayanaklarından olan ‘varlığın statik haline bağlı bir gerçeklik alanı’ iddiasının arka planını gösterir; hakikat olarak ifade edilenin gerisindeki hakikat dışını ortaya çıkarır ve kendinde şeyin olmadığını gözler önüne serer. Bu hakikat dışının nedeninin salt bir inanç olduğunu gösteren Nietzsche değişken doğa karşısındayduyulan zayıflığın, değişmez bir dünya istenci yarattığını ifade eder ve bu istencin güç istenci olduğunu gösterir: “ Mutluluk yalnızca var olanda garanti edilir: Değişme ve mutluluk birbirinin devre dışında bırakır; buna göre en yüksek arzu varolanla gözümüzce birleşmektedir. Bu ise en yüksek mutluluğa götüren yolun formülüdür. Olması gerektiği gibi olan dünyanın varolduğu inancı, olması gerektiği gibi bir dünya yaratmayı istemeyen kişinin üretken olamayışının yarattığı inançtır. Gerçeğe yönelik irade, yaratmaya yönelik iradenin güçsüzlüğüdür.”²³⁸ Birinci kabulün hakikat dışılığını ortaya çıkararak Nietzsche, geleneksel epistemolojinin ikinci kabulünü yani zihin-gerçeklik tekabülünü de güç istenci kavramıyla anlam kazanan perspektivist bilgi teorisiyle alt etmeye çalışır. Perspektivizm geleneğinin saf bilme yetisine duyduğu inancı yıkar. Çünkü Nietzsche açısından mutlak değişmez bir gerçeklik alanını kavrayabilecek bir yeti yoktur. Hem gerçeklik hem de zihin sayısız bağlantı içinde oluşan yapılardır. Bu yüzden perspektivizm, zihin ve gerçekliğin içinde bulunduğu çeşitliliği gözardı etmeden bilginin anlam ve olanağına işaret etme girişimidir. Bunun gerekçesini ve perspektivizmin anlamını ise Nietzsche şu sözlerle açıklar;

“ Bundan böyle kendimizi “saf akıl”, “mutlak tinsellik”, “kendi başına bilgi” gibi çelişkili kavramların tuzağına karşı koruyalım. Onlar hep tümüyle düşünülemez bir göz düşünmemizi beklerler bizden, belli bir yöne yönelmemiş, etkin ve yorumlayıcı kuvvetlere engel olan bir göz, görmenin bir şeyi görmek olduğunu farketmemiş, saçma ve kavranamaz bir göz beklerler. Oysa yalnızca belli açıdan görme vardır, yalnızca belli bir açıdan “bilme”; birşeyin üzerinde ne denli etkili konuşmamıza izin verilirse o denli çok gözlere, farklı gözlere gerek vardır, o denli araştırdığımız nesnenin içine girip “kavramamızı”, “nesnel kılarız”. Oysa istemeyi tümüyle ortadan kaldırmakla tek tek her duygulanımı askıya almakla, eğer bunu yapabilirsek : Ne yapmış oluruz ki? Zihni iğdiş etmiş olmaz mıyız ?”²³⁹

²³⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, 296.

²³⁹ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 139.

Nietzsche, oluşun doğası itibariyle mutlak bir hakikate ulaşmanın olanaksız olduğunu ifade eder. Doğru bilgi ya da hakikat olarak ortaya konanlar yalnızca kurgusal kabullerdir. Nietzsche'nin mutlak bir hakikatin olanaksızlığını ifade eden bu düşüncesi kendinde varlık veya olgu dünyasının, oluştan ve değişimden bağımsız bir metafizik dünyanın yok saymasına karşılık gelir. Güç istenci adlı eserinde nihilizmi metafizik dünyaya inanmama ²⁴⁰olarak ifade eder. Bu türden bir gerçeklik içerisinde mutlak hakikate ulaşmak olanaksız olup, olanaklı olan tek bilme yolu ise Nietzsche'ye göre belli bir bakış açısına bağlı perspektifli bir bilgi iddiasında bulunmasıdır. Dünya oluşun hüküm sürdüğü bir alan olduğuna göre, dünya hakkında mutlak hakikatlerden değil, yalnızca belli bir perspektiften bakma dolayısıyla yorumlamalardan bahsedilebilir. Nietzsche'ye göre bilgi oluşun içinde mümkün değildir. Oluşun değişkenliği kesin ve değişmez bilgi iddiasını da dışarda bırakır.

Nietzsche için belli bir perspektife bağlı olarak gerçekleşen değerlendirme, yorumlama, değerlendiren kişi ile nesne arasında bağlantı kurma anlamını taşır. Nietzsche'nin perspektifinden bilme, bir kendindenliği, kendinde bir gerçekliği keşfetme değildir. Çünkü böyle bir kendinelik yoktur. gerçekliği belli türden bir perspektife bağlı olarak bilen kişinin anlamlandırması dolayısıyla yaratma etkinliğinin adıdır.²⁴¹ Kendi ifadeleriyle;

“Kendinde” bir şey keza sapık olarak “kendi için bir anlam demektir”, “kendi için önem” demektir. “Kendinde hiçbir olgu bağlamı yoktur, olabilmesi için onun içine anlam konulmalıdır daima.

“Bu nedir?” bir başkası tarafından bakıldığında bir anlam koymaktır.”Ruh”, cevheriyet perspektifçe birşeydir ve daha önce bir çokluğu şart koşar. Onun esasını “Bu benim için nedir?” teşkil eder. (Ne yaşıyorsa vs.bizim için, her şey için).

Eğer onda “Bu nedir?”i bütün varlıklar sorsaydı ve yanıtlamış olsaydı bir nesne belirlenmiş olurdu. Eğer biricik bir varlık bütün nesnelere olan kendi ilişkileriyle ve perspektifleriyle var olmasın, bununla nesne hâlâ “tanımlanmış” olmaz.

²⁴⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, 27.

²⁴¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, 308.

Kıscacası bir nesnenin özü “o nesne” üzerine sadece bir görüştür. Ya da bunun tersine “o geçerlidir” asıl “o vardır”biricik “budur” dur.²⁴²

Nietzsche hakikati merkeze alarak gerçeğin ne olduğunu sorgular. Nietzsche’ye göre hakikat var olup da bulunabilecek bir şey değildir. Aksine yaratılacak bir şey, sonu olmayan bir süreçtir. Sürekli olarak değişen şeyleri kavramaya çalışan hakikatler, yani bilgi vardır.²⁴³ Nietzsche’nin perspektivizmini hakikat ve bilginin değerine ilişkin eleştirisi oluşturur. Nietzsche, mutlak ve değişmez hakikatin var olduğu düşüncesi üzerine inşa edilen epistemoloji geleneğini reddeder. dolayısıyla kendinde şey ya da olgu referansı üzerinden kurulan hakikat anlayışlarını da reddeder. “ Hakikat, bulunacak ya da keşfedilecek bir şey değildir, tersine yaratılması gereken bir şeydir. Kendindenliği içerisinde bir son taşımamayı aşma istencine verilen addır. Sonsuza kadar giden bir süreç *processus in infinitum* olarak, etkin bir belirleme sıfatıyla, aslında sabit ve belirlenmiş bir şey olmayan bir şeyin bilincine varılması değildir.”²⁴⁴Nietzsche’ye göre dünya hakkında eksik yorumlar olmakla birlikte mutlak hakikat de yoktur. Bilginin de hiçbir şekilde mutlak olmadığını, bilgiye ulaşmanın mutlaklaştırılmaması gerektiğini savunur.²⁴⁵ Nietzsche’nin bu perspektivizm düşüncesi, doğrular çokluğunu bilgi alanına taşıyarak felsefe geleneğiyle devam eden tek hakikat düşüncesinin geçersiz olduğunun göstergesidir. Nietzsche için yalnızca perspektifler ve buna bağlı olarak yorumlar vardır.

Perspektivizm, farklı perspektiflerin yaşamın tüm olası belirtisi olması sebebiyle anlam ve yorum çoğulluğuna kaynaklık etmesini olumlamaktır. Çünkü yaşam farklı perspektifler, farklı güç merkezleri ve farklı yorumlar yaratacak kadar dinamik ve değişkendir. Yaşam aynı zamanda farklı farklı perspektiflerin kendi yorumlarını da egemen kılma mücadelesidir. Bu yüzden Nietzsche *İnsanca Pek İnsanca* adlı eserinde “ ilk önce güçtür önemli olan, ancak ondan sonra gelir hakikat”²⁴⁶der. Nietzsche açısından olumlanan şey ise mevcut değerler alanını aşma, yaşama yeni değerler ve anlam katmak amacıyla hareket eden perspektifin söz konusu mücadeleden galip çıkmasıdır.

²⁴² Nietzsche, *Güç İstenci* 282.

²⁴³ Erdem, *Nietzsche’de Perspektivizm, Anlam ve Yorum*, 49.

²⁴⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*,280.

²⁴⁵ Hüseyin Suphi Erdem, *Nietzsche’de Perspektivizm, Anlam ve Yorum*, Erzurum 2002, 45.

²⁴⁶ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca* 2, 110.

Bu nedenle Nietzsche'nin perspektivizmi egemen olma veya alt etme mücadelesi sürecinde güç istenci kavramıyla anlam kazanır.

SONUÇ

Nietzsche'nin felsefesi, çağının akılcılığına, felsefe sistemlerine karşı çıkıştır. Sokrates ve Platon' dan itibaren yaşama içgüdüğü yok sayılarak salt akıl ön plana çıkarıldığı için Nietzsche insanı bu kuru akılcılıktan kurtarmak ister. Nietzsche' ye göre salt doğruluk diye bir şey yoktur, değişme vardır. Bu yüzden felsefesini de oluşu temele alarak gerçekleştirmiştir. Nietzsche'nin oluşa bağlı olarak ortaya koyduğu felsefesi çerçevesinde Batı metafiziğine ilişkin eleştirilerini bu çalışmamızda ayrıntılı olarak ele aldık.

Nietzsche uzun bir süreç olarak gördüğü Batı metafiziğinin, ortaya çıkardığı olumsuzlukların yalnızca belirli bir dönemin sonuçları olmadığını, tarihsel süreçle oluştuğunu, bunun farkına varılması gerektiğini, böyle bir değerlendirmenin yanlış olacağını dile getirerek Batı metafiziğini eleştirmiştir. Nietzsche'nin Batı metafiziğine getirmiş olduğu eleştirileri aynı zamanda nihilizmi de hazırlamıştır. Nietzsche'nin felsefesinde izlediği yol nihilizmi aşmaya yöneliktir. Bu yüzden çalışmamızda nihilizmi temele alarak Batı metafiziğinin salt akla dayanan anlayışını sorgulamaya çalıştık.

Nihilizmin kökeninde bulunan Batı metafiziğini aşma çabasında olan Nietzsche, duyüstüne dayalı her şeyin temelsiz olduğunu fark edip ve bunun nihilizme yol açtığını söyleyerek duyüstüne dayalı olan değerleri değiştirmek, yeniden anlamlandırmaya çalışmaktadır. Duyüstünün temelinde yer alan Tanrının ölümü ile üst insandan, yaşamdan bahsederek yeni bir zemin hazırlar ve değersizleşen değerlere yeniden değer kazandırır. Bunu ise üst insan ile gerçekleştirir.

Felsefesini nihilizm üzerine inşa eden Nietzsche, Batı metafiziğinin eleştirilmesini de kaçınılmaz kılmış, özgün bakış açılarıyla dönemini ve sonrasını etkilemiştir. Nietzsche'ye göre nihilizme sebep olduğu için eleştirdiği Batı metafiziği, trajik olanın tersine çevrilmesi için önemli bir etkidir. Sokrates'in oluşturduğu rasyonalizm dünyasında yok olması demek Nietzsche tarafından kabul edilemez bir durumdur. Bu yüzden Batı metafiziğini oluşturan her şeye hınç duygusu içerisinde bulunan Nietzsche, eleştirilerini devam ettirir.

Nietzsche, Batı metafiziğinin oluşturduğu insanların sürekli olarak dışardan dayatılan değerleri kabul ettiği için bu değerlerin reddedilmesi gerektiğini vurgular. Çünkü bu insan tipi oluş ve yaşamın dışında yer alır. Bütün değerlerin değişimden uzak

bir şekilde var olduğuna inanmanın karşılığı ise Nietzsche' de Hıristiyanlıktadır. Bu yüzden de değişmez değerlerin ötesine geçilmeli ve değerler yeniden değerlendirilmelidir.

Metafizik geleneğin hakikat anlayışına karşı çıkan Nietzsche, değer perspektifinden hareketle eleştirmiştir. Nietzsche'nin ortaya koyduğu eleştirisi metafizik düşünmenin güç istenci ile olan ilişkisini açığa çıkarmayı hedefler. Güç istenci olarak metafizik hakikat adı altında gerçekliği çarpıtarak yaşamı baskılar ve kültürü çöküşe götürür. Nietzsche bu durumu filozofların yönetici olma arzusu ile insanlığın yönünü belirleme isteğine ve mutlak hakikat konusunda konuşmaya başlamasına bağlar. Nietzsche'ye göre metafizik geleneğin dünyayı varlık temelli açıklama çabası yaşamın değerini düşürmüştür. Bu yüzden yaşamın değerini yeniden ona kazandıracağını düşündüğü oluş temelli bir felsefe ortaya koyar ve bu felsefesini Dionysosçu bir felsefe olarak adlandırır. Dionysosçu felsefe ise her durumda ve koşulda yaşamı olumlayabilmeyi amaçlar. Böyle bir felsefe ise oluşu temele alarak hayatın kendi başına bir anlam içermediğini mutlak hakikatin olmadığını ve yaşama dair söylenebilecek şeylerin yalnızca bir yorum olduğunu savunur.

Nietzsche'ye göre insanlık gerçekliğe salt gerçeklik olarak bakmaya ve onu olduğu gibi kabul etmeye katlanamamış ve bu yüzden metafizik insanlar için vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Ancak Antik Yunan dünyasının sanatsal yorumuyla başlayan süreçte felsefenin, dinin, sanatın ve bilimin yükselişiyle farklı değerler kazanmaya başlamış ve bu süreç Nietzsche'nin eleştirilerinden hareketle Sokrates'in ve Platon'un felsefesi, Hıristiyanlık ve modern dönem sonrası yükselen şüphe doğrultusunda Tanrı'nın ölümünün gerçekleşmesi ile nihilistik dönem ifade edilmiştir.

Sokrates, yaşamla birlikte içgüdüyü de reddeden ve bunun yerine akıllı ve insanın en önemli etkinliği olarak değerlendirdiği diyalektiği temele almıştır. Platon ise Nietzsche'nin eleştirdiği diğer bir filozoftur. Çünkü Nietzsche değişenin gerisindeki değişmeyenin yer alması ve değişmenin ise akılla kavranabileceği düşüncesini kabul etmeyip oluş dışında olan her şeyi reddeder. Platon bilgiyi episteme ve sanı olarak ikiye ayırarak idealar dışında bilginin mümkün olamayacağını savunmuş. Descartes'in ise öznenen hareketle dış dünyanın bilgisine ulaşılacağı fikrinin inançtan öteye

gidemeyeceğini söyleyerek eleştirmiştir. Kant ise evrensel bir bilginin olabilmesi için hem akla hem de deneye dayanası gerektiğini söylemiştir. Numen ve fenomen dünya ayrımı yaparak yalnızca fenomenal alana ilişkin bilginin mümkün olacağını söyleyerek bilgiye bir sınır çekmiştir. Yani akla alan açmış ancak bilgiye sınır getirmiştir. Nietzsche aklın sorgulanması gerektiğini düşünür. Bu yüzden Nietzsche Sokrates'ten itibaren salt akla dayanan bir bilginin olduğunu savunan görüşlere, akla duyulan bu sarsılmaz güvene karşı çıkmış ve evrensel bilginin olmadığını doğru olan şeyin yalnızca yorumlar olduğunu dile getirmiştir.

Nietzsche, metafizik felsefesinin tüm kabullerini yıkıp ve mutlak bir hakikat anlayışının yerine perspektifsel düşünmeyi savunmuş, mutlak anlam ve değerlerin olmadığını, insanların kendilerine özgü yaşam biçimleri olduğunu öne sürmüştür. Nietzsche'ye göre "mutlak hakikat" diye bir şey yoktur. İnsanların hakikat saydığı şey ise kendi bakış açılarına göre öyle kabul edilir. Zaten Nietzsche'ye göre felsefe hakikat arama işi de değil, yaşam sorunlarını çözme işidir. Bir konuyu ele aldığında nasıl görünüyor diye düşünen bir filozoftur. Onun her yazdığı 'perspektif' dir.²⁴⁷ Ancak mutlak hakikatin olmadığını yalnızca yorumların var olduğu düşüncesi de genel bir kabul olarak görülmektedir. Nietzsche'nin eleştirdiği Batı metafiziği ile kendi felsefesi aynı değerdedir. Değişmeyen dünya algısını ve bu algının tek hakikat olduğu fikrini eleştiren Nietzsche, güç istemine bağlı olarak yorumun hakikati ortaya çıkaracağı fikri de Nietzsche' nin görüşlerinde kısırdöngünün olduğunu göstermektedir.

²⁴⁷ Aruoba, Oruç, "Nietzsche'yi Anlamak", *Cogito- Nietzsche: Kayıp Bir Kıtı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, Sayı: 25, 268.

KAYNAKÇA

- Aruoba, Oruç, "Nietzsche'yi Anlamak", *Cogito- Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, Sayı: 25, 267-268.
- Aydın, Hüseyin, *Nihilizmin Tarihçesi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı 1, 1986.
- Bataille, Georges, *Nietzsche Üzerine*, (Çev: Mukadder Yakuboğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.
- Baykan, Fehmi, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2000.
- Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1979.
- Berkowitz Peter, *Nietzsche Bir Ahlak Karşıtının Etiği*, (Çev. Ertürk Demirel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003.
- Bozkurt, Nejat, *Kant*, Say Yayınları, İstanbul 2008.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2013.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul 2009.
- Copleston, Frederick, *Felsefe Tarihi*, Nihilizm ve Materyalizm, (Çev: Deniz Canefe), İdea Yayınevi, İstanbul 1998.
- Çotuksöken, Betül ve Saffet Babür, *Ortaçağda Felsefe*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.
- Çüçen, Kadir, *Varlık Felsefesi*, Ezgi Kitapevi, Bursa 2009.
- David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, (Çev. Ahmet Cevizci), Paradigma Yayınları, İstanbul 2005
- Deleuze, Gilles, *Nietzsche ve Felsefe*, Norgunk Yayınları, İstanbul 2016.
- Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, (Çev: İlke Karadağ), Otonom Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Descartes, Rene, *Metafizik Düşünceler*, (Çev: M.Karasan), MEB. Yayınları, İstanbul 1962.
- Doğan Özlem, *Ahlak Felsefesi*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2015
- Dok, Birol, *Nietzsche'nin Nihilizmi*, Bileşik Yayınları, Ankara 2015.

- Erhat Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1978
- Eric Heller, *The Importance of Nietzsche*, The University of Chicago Press, Chicago and London 1988.
- Friedrich Nietzsche, *Gelecekteki Felsefe*, (Çev: Emel Tan), Yönelim Yayıncılık, Ankara
- Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı Ve Yararsızlığı Üzerine*, (Çev. Nejat Bozkurt), Say Yayınları, İstanbul 2003
- Friedrich Nietzsche, *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*, (Çev. Mahmure Kahraman), Say yayınları, İstanbul 2009
- Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011.
- Granier, Jean, *Nietzsche*, (Çev: Işıl Ergüden), Dost Kitapevi, Ankara 2005.
- Gunnar Skirbekk, *Felsefe Tarihi*, (Çev: Emrah Akbaş- Şule Mutlu), Kesit Yayınları, İstanbul 2006.
- Heidegger, Martin, *Nietzsche'nin Platonculuğu Tersine Çevirmesi*, Cogito- Nietzsche: Kayıp Bir Kıta, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, Sayı: 25, 134-141.
- Heidegger, Martin, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, (Çev: Levent Özşar), Asa Kitabevi, Bursa 2001.
- Hume, David, *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*, (Çev: Selmin Evrim), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1945.
- Hüseyin Suphi Erdem, *Nietzsche'de Perspektivizm, Anlam ve Yorum*, Erzurum 2002
- İonna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1999
- Jaspers, Karl, *Nietzsche*, (Çev: Murat Batmankaya), Alkım Yayınevi, İstanbul 2008.
- Jones, W.T., *Batı Felsefesi Tarihi* 1.Cilt, (Çev: Hakkı Hünler), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Julian Young, *Nietzsche: Bir Filozofun ve Felsefenin Biyografisi*, (Çev. Bülent O. Doğan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015
- Kant, Immanuel, *Arı Usun Eleştirisi*, (Çev: Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul 1997.

- Keith Ansell Pearson and Duncan Large, *The Nietzsche Reader*, Blackwell Publishing, Malden 2006.
- Kranz, Walter, *Antik Felsefe*, (Çev: Suad Y. Baydur), Sosyal Yayınları, İstanbul 1994.
- Küçükalp, Derya, *Politik Nihilizm Nietzscheci Bir Tartışma*, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.
- Küçükalp, Kasım, “Nietzsche’nin Nihilizmi Alt Etme Projesi”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Felsefe Topluluğu Dergisi*, Sayı 1, 2002, 37-43.
- Küçükalp, Kasım, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2003.
- Küçükalp, Kasım, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu; Heidegger ve Derrida*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2008
- Ludovici, Anthony, *Nietzsche Hayatı ve Eserleri*, (Çev.: Didem Çimiçin), Parşömen Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Magee, Byran, *Büyük Filozoflar*, (Çev: Ahmet Cevizci), Paradigma Yayınları, İstanbul 2000.
- Nehamas, Alexander, *Yaşama Sanatı Felsefesi*, (Çev.: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2002
- Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, (Çev.: Ahmet İnam), Say Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Nietzsche, Friedrich, *Deccal*, (Çev: Oruç Oruoba), Kırmızıkeci Yayınevi, İstanbul 2018.
- Nietzsche, Friedrich, *Ecce Homo*,(Çev: Can Alkor), İthaki Yayınları, İstanbul 2003.
- Nietzsche, Friedrich, *Güç İstenci*, (Çev. Sedat Umran), Birey Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Nietzsche, Friedrich, *İnsanca Pek İnsanca II*, (Çev.: Mustafa Tüzel), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- Nietzsche, Friedrich, *İnsanca Pek İnsanca*, (Çev.: Mustafa Tüzel), İthaki Yayınları, İstanbul 2003.
- Nietzsche, Friedrich, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, (Çev.: Ahmet Cemal), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.

- Nietzsche, Friedrich, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev.: Ahmet İnam), Yorum Yayınevi, İstanbul 2001.
- Nietzsche, Friedrich, *Putların Alacakaranlığı*, (Çev.: Hüseyin Kaytan), Tümsamanlar Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Nietzsche, Friedrich, *Şen Bilim*, (Çev.: Levent Özşar), Asa Kitapevi, Bursa 2003.
- Nietzsche, Friedrich, *Tan Kızılığı*, (Çev.: Hüseyin Salihoğlu-Ümit Özdağ), İmge Kitapevi, Ankara 2001.
- Nietzsche, Friedrich, *Tragedyanın Doğuşu*, (Çev.: İsmet Zeki Eyüboğlu), Say Yayıncılık, İstanbul 1999.
- Pearson, Keith Ansel, *Kusursuz Nihilist*, (Çev.: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998.
- Popkin, Richard, "Metafiziğin Kısa Tarihi" *Metafiziğe Giriş*, (Çev. ve Der. Ahmet Cevizci), Paradigma Yayınları, İstanbul 2005.
- Russell, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi-I*, (Çev.: Muammer Sencer), Say Yayınları, İstanbul 1994.
- Savater, Fernando, *Nietzsche'nin İdeası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Schopenhauer, Arthur, *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*, (Çev.: Levent Özşar) Bursa 2009.
- Sweig, Stefan, *Dünyanın Fikir Mimarları*, (Çev.: Gürsel Aytaç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991.
- Tanner, Michael, *Nietzsche*, (Çev.: Çetin Türkyılmaz), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007.
- Tevfik, Baha, *Nietzsche'nin Hayatı ve Eserleri*, (Çev.: Münir Dedeoğlu), ÜBL Yayınları, Ankara 2001.
- Utku Ali, "Deleuze'ün Nietzsche'si", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 25, Ankara 2003-2004, 10-12.
- Uygur, Nermi, *Güneşle Denemeler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

Valleene, Sengün M.Acar, “Nietzsche’nin Sanat Anlayışı Bağlamında Apollon ve Dionysos”, *Felsefe Dünyası*, Sayı: 53, 2011, 237-250.

Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, (Çev.: H. Vehbi Eralp), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2005.

Weischedel, Wilhelm, *Felsefenin Arka Merdiveni*, (Çev: Sedat Umran), İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

Yavuz, Hilmi, “Nietzsche ve Bengi Dönüş”, *Cogito- Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, Sayı: 25, 143-147.

Zweig, Stefan, *Dünya Fikir Mimarları* (Çev:Gürsel Aytaç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Yeşim ÖDER
Doğum Yeri ve Tarihi	ERZURUM- 11.08.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	yesimoder1@gmail.com
Tarih	